

Neakivaizdinis VILNIUS

Miesto virpesiai
Tikrosios vilnietės – bitės

Spėjame ateitį
Utopinė ŠMC erdvė

Vienos gatvės istorija
Jausmingas Vasarynas

Nr. 22

2024 vasara

ŠMC

(p. 4)

Vasaros gatvė

(p. 12)

**Romano
„Tūla“ bufetas**

(p. 14)

**Viršuliškių
kapinės**

(p. 18)

**„LinkMenu
fabrikas“**

(p. 21)

Baltasis tiltas

(p. 25)

„Bombiakas“

(p. 27)

**Aviliai ant
„Ozo“ stogo**

(p. 31)

Cedrono upelis

(p. 28)

Dvarčionys

(p. 34)

Molio karjeras – ežeras

(p. 37)

„Nežinojome, kad jau gyvename ateityje“, – rašydami šio žurnalo tekstus, net patys stebimės.

O mus stebi miesto akys – dronai. Sumerimą spėliojame, kaip ateitį paveiks technologijos, bet įdomu, kad nerimą gali mažinti... miesto bitės. Kurias prižiūri ir tikri bitininkai, ir tie patys dronai.

„Apokaliptiška, bet gerai“ – tokį keturių žvaigždučių įvertinimą su komentaru galima rasti apie vieną pavargusią poilsiavietę netoli Vilniaus. Vaikščiodami paežeriais, galvojame apie tą būsenos dvilypumą. Banguojančios nuotaikos, kai draugai sostinės bare kalbasi apie išlikimo kuprines, bet gerai, kai paskui išeini į alsų vasaros vakarą ir matai vaikus ir šunis, užsiėmusius labai svarbiais reikalais miesto pievose. Smagu minti dviratį link Žaliųjų ežerų,

bet susimąstai išvydęs augalų užgrobtą sodo namelį, panašų į serialo „The Last of Us“ dekoraciją.

Svarstome, ar ateityje, kai ant savo darbo stalo užsiauginsime salotų, o moderniuose biuruose augs modernūs medžiai, ir savo miestą kursime mokydami iš gyvūnų ir augalų bendruomenių. Diskutuojame, kokio meno mums reikės, ar sėdėsime ŠMC kavinėje jo prisigėrę, ar geriau nusipirkti turgelyje agurkų su medumi ir pasiduoti meditacijai balkone? Kur po darbo – gal į Dvarčionių pušynus, gal į muziejų pažiūrėti į neįvykusį tobulo apskritimo formos Vilnių? Ar stebėti saulėlydžio nuo Vasaros gatvės kalno?

Šiame numeryje kalbame ir apie nerimo vėjų persmelktą vasaros lėtumą, ir apie mūsų galvose dūžgiančią miesto ateitį.

Šiuolaikinio meno centro lankytojai jo atmosferą apibūdina ir kaip įdomiausių garsų koliažą.

VIETA

Ilgarsinta ŠMC atmintis

Jurgita Ogulevičiūtė-Guehlke
Daumanto Savicko nuotraukos

5

Kurtinantis pastato viduje riaumojančio motociklo griausmas, bukas metalinio disko bumptelėjimas į sieną, atliepantis atleto nusivylimą. Atkaklus lyno akrobatą lydintis švilpčiojimas, lietaus lašai, kapsintys madų kolekcijos pristatymo ritmu. Šiuolaikinės muzikos kompozicijos ar seno gero džiaz šėlsmo atgarsiai, performansų ir videoinstaliacijų intarpai... Rodos, nėra nieko trapesnio už gyvą garsą, bet ir jis kartais užstringa žmogaus atmintyje ar sukimba su pastato sienomis, įauga į garsinę jo istoriją.

Vasara, 2024

Šiuolaikinio meno centras po daugiau nei trejus metus trukusio kapitalinio remonto pirmiesiems lankytojams pasirodys visiškai nuogas. Jis liepos pabaigoje trumpam atsivers kaip tobuliausias balto kubo įsikūnijimas – ideali platforma šiuolaikinio meno ekspozici-

cijai, tik šįsyk be meno. Pirmuosius svečius, išsiilgusius šio ikoninio lietuviško modernizmo pastato, po atnaujintas erdves lydės ŠMC atidarymui sukurtas garso takelis. Kiek vėliau, rudens pradžioje, menas sugrįš į savo namus su 15-ąja Baltijos trienale.

ŠMC – įdomi ir sudėtinga, pačia geriausia prasme, vieta įdomiame ir sudėtingame mieste. Atvira vizijoms, kurias įkvepia gana utopinė erdvė.

6

Vieta

Garsuose susipynusios pastato, meno ir žmonių istorijos

„Iki šiol prisimenu šurpą, kurį kėlė trankus per pastatą kiaurai einantis važiuojančių motociklų gaudesys“, – garsiniu įspūdžiu, kurį sukėlė 1997 metais pirmą kartą gyvai ŠMC stebėtas Artūro Railos performansas „Kartą pamėginęs, negali sustoti“ (angl. *Once You Pop, You Can't Stop*), dalijasi meno parodų kuratorė Virginija Januškevičiūtė. Po šio bus dar daug ir įsimintinų pasirodymų garsų, kuriuos ji, tuometinė Dailės akademijos studentė, girdės ŠMC renginiuose. Vėliau – ir pati čia kurdama. „Šiose erdvėse garsas visuomet buvo svarbus. Daugumos parodų lankytojai turbūt prisimena ŠMC atmosferą kaip vienas su kitu persipinančių muzikos, pokalbių, gaudesių, įvairių trinksėjimų ir bumbsėjimų koliažą. Tačiau ir tylą buvo svarbi: ir kūrinį patyrimui, ir kaip jų dalis“, – prisimena kuratorė. Jos atmintyje ilgai išliko akustiškai tykus, bet itin paveikus buvusio kolegos, ŠMC parodų architekto Valdo Ozarinsko, performansas: jo kvietimu tuomet dėl dopingo diskvalifikuotas disko metikas Romas Ubartas metė diską į meno centro salės sieną.

„Ačiū, kad mano dievą atvedei į mano namus“, – štai tokie ŠMC architekto Vytauto Edmundo Čekanausko žodžiai iki šiol skamba ŠMC direktoriaus Kęstučio Kuizino ausyse, prisiminus 1999 metais suomių architektui, dizaineriui Alvarui Aalto skirtą parodą. Direktorius galėtų be sustojimo lieti šios meno institucijos istorijas, nugulusias jo paties ir pastato sienų atmintyje. Tačiau jas lankytojams pasakos ne jis, o garso menininkas Antanas Dambrovskij, ilgus metus dirbęs naktiniu šio meno centro budėtoju. Kas, jei ne jis, girdėjo daugiausia tyloje išsiskleidusių ŠMC istorijų?

Įdomi ir sudėtinga vieta

„Šios erdvės be galo trūksta“, – prasitarė parodų kuratorė ir Projektų organizavimo skyriaus vadovė V. Januškevičiūtė, likus keliems mėnesiams iki ŠMC atidarymo. Jos trūksta ne tik darbuotojams, bet ir kultūrinei bendruomenei – kaip svarbios susitikimų, diskusijų, meno įvykių vietos.

Dėl remonto parodos vyko kitose erdvėse. Tačiau būti svečiu ir sugrįžti į nuosavas patalpas yra ne tas pats, tikina K. Kuizinas, vadovaujantis pirmajai šiuolaikinio meno įstai-
gai Lietuvoje nuo pat jos įsteigimo pradžios 1992-aisiais. Tuomet valstybei trūko visko – ir lėšų, ir patirties suvokti naujus procesus, bet drąsos, idėjų ir entuziazmo buvo su kaupu. „Atsimenu, ŠMC pradėjo savo veiklą tarsi dykynėje. *Power structure in powerless context* (liet. galios struktūra bejėgiame kontekste)“, – taip K. Kuizinas apibūdindavo veiklos pradžią užsienio kolegoms.

Tuomet valstybei trūko visko – ir lėšų, ir patirties suvokti naujus procesus, bet drąsos, idėjų ir entuziazmo buvo su kaupu.

Kunsthalle principu (parodų erdvė be nuolatinių fondų ir kolekcijų) veikiančiam ŠMC pasisekė, nes paveldėjo 1967 metais statytus Dailės parodų rūmus. Kitaip tariant, vadina-
moje dykynėje šiuolaikinio meno pionierių laukė idealiai jiems tinkantis namas, suprojektuotas jaunosios kartos architekto V. E. Čekanausko ir inžinieriaus Romualdo Jako.

„Tai yra labai vykęs architektūrine prasme pastatas, kurį vertina tiek architektai, tiek visa kultūros bendruomenė“, – džiaugiasi ŠMC direktorius. Anot jo, per pastaruosius dešimtmečius Lietuvoje ir pasaulyje iškilo daug įspūdingų šiuolaikinio meno muziejų, tačiau juose dominuoja architektūra, o menas lieka fone.

„ŠMC pastatas specialiai suprojektuotas laikinoms parodoms. Didžioji salė yra beveik tūkstančio kv. metrų (iš viso ŠMC – apie 2 tūkst. kv. metrų ekspozicinės erdvės – aut. past.), lubų aukštis – 5,5 metro. Nepaisant to, jos proporcijos yra labai teisingos. Visame pastate dėl įstiklintų erdvių yra daug permatomumo. Šie dalykai buvo apgalvoti.“ K. Kuzinui teko lankytis daugybėje meno muziejų

ir centrų pasaulyje ir, palyginus su jais, ŠMC jam yra vienas gražiausių pastatų.

„Man labai įstrigo menininkės Elenos Narbutaitės žodžiai, išsakyti ruošiantis personalinei jos parodai „Klestėjimas“, kad ŠMC yra jos mėgstamiausia vieta Vilniuje, – prisimena meno parodų kuratorė V. Januškevičiūtė. – Būtent taip ir įsivaizduoju ŠMC – kaip įdomią ir sudėtingą, pačia geriausia prasme, vietą įdomiame ir sudėtingame mieste.“

Ateitis – nebe „dykynėje“, o ant tvirtos platformos

„Nesumeluosiu sakydama, kad daugelį menininkų, kuratorių ir žiūrovų čia atvedė būtent

Menininko Pierre'o Bismutho, vis grįžtančio į Vilnių, užrašas puošia ŠMC sieną.

įspūdingos V. E. Čekausko projektuotos erdvės: stebėtinas jų mastas, elegancija ir tai, kad šis pastatas nuo pat pradžių buvo skirtas meno parodoms, – įsitikinusi V. Januškevičiūtė. – Mūsų ŠMC stiprybė ir yra atvirumas vizijoms, kurias įkvepia ši gan utopinė erdvė, gebėjimas kartais daryti visiškai priešingus dalykus, per daug neieškant bendrų vardiklių, ir atliepti aistrą kurti būtent tai, kas įdomu menininkams, kuratoriams, architektams, grafikos dizaineriams ir kitiems kūrėjams.“

„Viena ŠMC kaip institucijos gyvybingumo sąlygų – gebėjimas atsinaujinti. Tokie erdvės kaip mūsų Didžioji salė tu pasiklysi, nes su tuo masteliu reikia galvoti, ieškoti tinkamo sprendimo, kad kūriniai parodoje nepradingtų. Tai labai įdomus pastatas, – patirtimi dalijasi ŠMC vadovas ir prisipažįsta, kad su juo nuolat palaiko dialogą. – Kiekvieną kartą įdomu išvengti

inercijos ir tą pačią erdvę vis kitaip pateikti žiūrovui, kad, atėjus į naują parodą, jo santykis ir su pačiu pastatu būtų naujas.“

Viena ŠMC kaip institucijos gyvybingumo sąlygų – gebėjimas atsinaujinti.

K. Kuizinas primena, kad per parodą „24/7: Wilno-Nueva York“ žiūrovams buvo suteikta galimybė Didžiosios salės erdvę pamatyti iš aukštai, tarsi nuo stadiono tribūnos. O kokia, žvelgiant nuo jos, atrodo pastato ir jame eksponuojamo lietuviško šiuolaikinio meno ateitis? „Šis pastatas sugebėjo gyvuoti net tada, kai dėl pasenusios instaliacijos sutrik-

Pastatas specialiai suprojektuotas laikinoms parodoms. Šiuo metu jis atnaujinamas ir laukia naujų kūrinių.

davo elektros tiekimas. Taigi atsinaujinęs jis turės geras perspektyvas", – įsitikinęs ŠMC vadovas, kuris kalba ne tik apie tvaryą technologinę, inžinerinę, apšvietimo įrangą ar vėdinimo ir kondicionavimo sistemą, bet ir naujas programas bei veikimą nebe tuštumoje, kaip buvo 1990-ųjų pradžioje.

„Dabar turime visas įmanomas grandis, kad menas Lietuvoje funkcionuotų. Daug

lengviau žvelgti į ateitį, kai nebestovi ant trapios platformos, – viliasi K. Kuizinas. – Nuo veiklos pradžios skatinome jaunuosius šalies menininkus, buvome jų prodiuseriais, dėjome labai daug pastangų, kad jie būtų integruoti į tarptautinius procesus. Šis įdirbis jau duoda vaisių." ŠMC vadovas kalba ne tik apie „Auk-sinį liūtą", 2019 metais lietuvių menininkų „nukautą" Venecijos bienalėje, bet apskritai apie šalies kūrėjų pastebimumą tarptautinėje

meno erdvėje. O kol ŠMC pastatas puošiasi ir ruošiasi atidarymui, galima pasvajoti apie menininkų galvose dar bręstančius kūrinius.

„Be galo laikiu atsinaujinusios programos, – prisipažįsta V. Januškevičiūtė. – Ir tų projektų, kurių autoriai galbūt dar tik kuria poeziją, studijuoja, atlieka tyrimus, renka kasdienės kūrybos kibirkštis, džiaugiasi jos jauduliu ir ramybe, kaupiasi įgyvendinti svajones.“

Kur?

Vokiečių g. 2

Daugiau

www.cac.lt

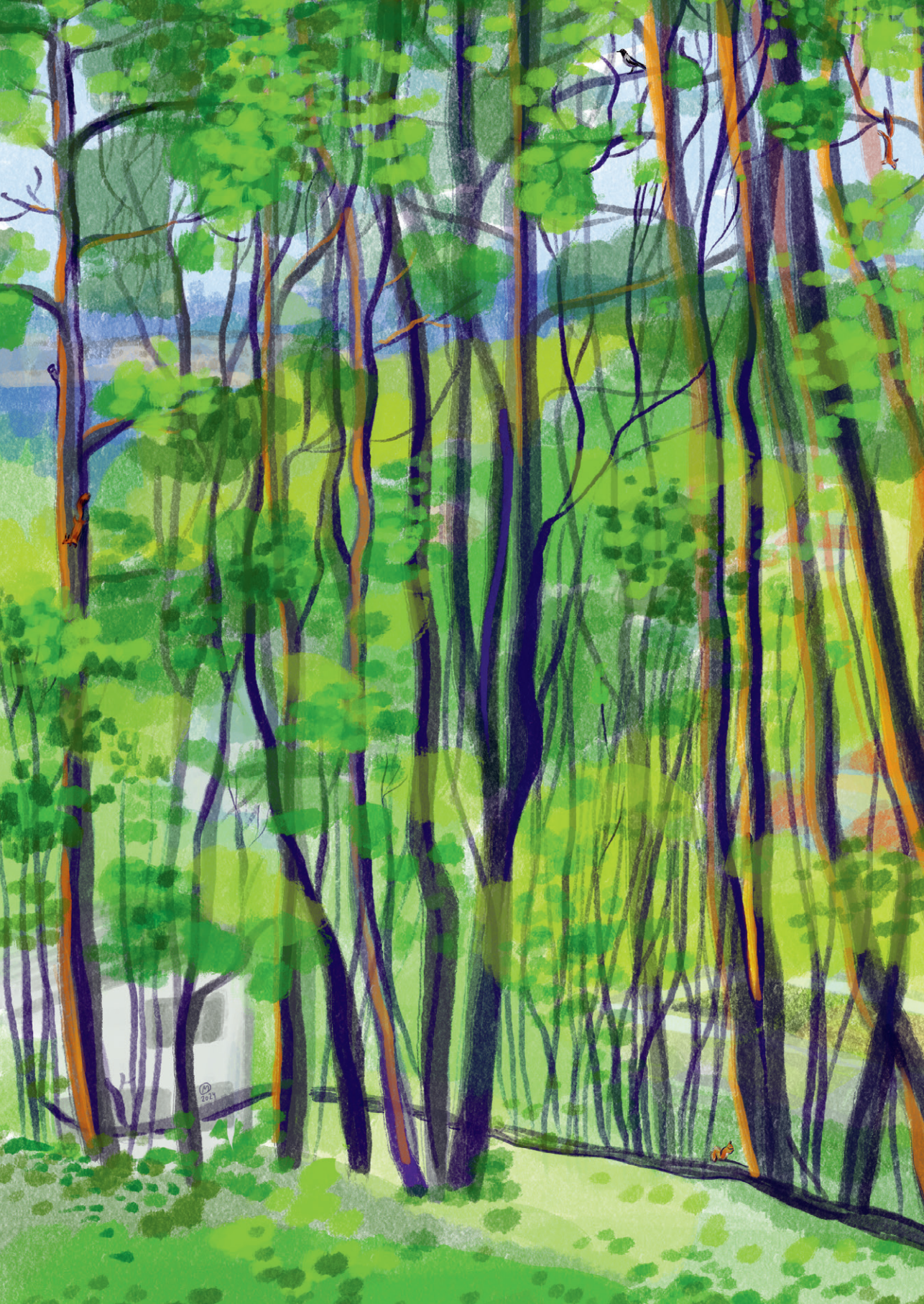
Žaliuojantis Vasaryno daugkiemis

Gintarė Aukšėlė
Medilės Šiaulytės iliustracijos

Daugiausia kartų žiemą esu paslydusi Vasaros gatvėje. Bent šešis. Parkritusi prie ligoninės laiptų galvojau – tai va, iš kur tas posakis „gultis į ligoninę“. Vilniaus miesto psichikos sveikatos centras yra ant kalvos. Pirmą mano rezidentūros psichiatrijos ciklo dieną ant sunkių apledėjusių šakų šokinėjo voveraitės. Pūstauodegės buvo žvitrės – lyg būtų ne žiema Vasaroj, o pavasaris Saulėteky.

Socialinė darbuotoja man papasakojo, kad tos voveraitės nealksta, dėl to ir nemiega. Apie kitus reikalus sužinojau iš dienos stacionaro pacientų. Lauke gyveno dvi katės. Bendromis pastangomis išsiaiškinom, kad juodai baltos katės vardas Depresija, o kitos – Manija. Kačių yra gal net ir daugiau, na, žinot, keletas murkiančių depresijų, su kuriomis visi nori susidraugauti. Pacientai džiaugiasi, kai pro langą mato jas įsilipusias į medį ar snaudžiančias saulės atokaitoje. Kiti kažkuo pavaišina, pilvą pakaso. Gal čia toks gydymas – susidraugauti su depresija – pirmiausia su kate, paskui su savimi.

Pasiilgai šviesos *Vasaryne* – kopį į kalną. Dailininkė
čia paslėpė tris voveraites. ►

„Tūlos“ pėdsakas

Dirbdama prisijaukinau kreivokos „Y“ formos dviem akligatviais pasibaigiančią gatvę. Pagrindinė Vasaros gatvėje registruota įstaiga yra Vilniaus miesto psichikos sveikatos centras, kurį miestiečiai žino kaip Vasaros ligoninę. Po šios įstaigos skėčiu yra daugiau skyrių: nuo dienos stacionaro iki Valgymo sutrikimų centro. Ieškant informacijos apie šią gatvę internetuose atrodė, kad tai viskas, kas čia egzistuoja. Tomo Vaisetos knygoje „Vasarnamis“ pasiskaičiau apie ligoninės atsiradimą: „Antakalnyje, tuometiniame Vilniaus priemiestyje, miškingame Sapiegos parke, stovėję rūmai ligonine paversti 1920 metais. Iš pradžių čia gydyti tuberkulioze sergantys žmonės, o 1927 metais atidaryta psichiatrijos

ligoninė. Lenkijos užimtame Vilniuje tarpukariu ligoninėje buvo nedaug vietų: iš pradžių 120, vėliau šis skaičius išaugo iki 230. Iš jų 50 lovų nervų ligoniams ir 50 lovų psichikos ligoniams buvo išnuomota Stepono Batoro universiteto Medicinos fakulteto Nervų ir proto ligų klinikos studentams mokytis.“

Ten, kur dabar gėrimų parduotuvė, anksčiau buvo Antakalnio gyventojams žinoma „Ryto“ parduotuvė, vaikai joje pirkdavo saldinius, sausainius. Vasaros gatvėje gyvenusi Julija (*vardas jos prašymu pakeistas – aut. past.*) pamena, kad parduotuvės antrame aukšte buvo Jurgio Kunčino romane „Tūla“ minėtas bufetas. Ji dažnai gatvėje sutikdavo žmones su pižamomis, o prie kasos buvo užrašas: „Su pižamomis neaparnaujame.“

„Nemaniau, kad geografinės ribos tęsiasi, atrodė, kad ligoninė užima visą gatvę.“

Julija gyveno Vasaros gatvėje apie dvidešimt metų, kol baigė mokyklą. Jai ši gatvė reprezentavo Vilniaus įvairovę – gyventojai buvo ne tik lietuviai, bet ir rusai, baltarusiai, lenkai, totoriai. Daugiausia tai matyti iš vaikų pokalbių – skirtingomis kalbomis šnekėdami, vieni kitus suprato.

„Tėvams patiko kaimas vidury miesto – kaimynai laikė vištas. Aš troškau didelio miesto šurmulio, žmonių. Mes, Vasaros gatvės vaikai, valkiadavomės po pievas, garažus (jie ir dabar stovi!), kalvas ir miškus.

Iš visų sezoninių gatvių Vasaros atrodė tamsiausia – Pavasario gatvė ant kalno, joje daugiau šviesos, pastatai kitokie, net Rudens gatvė ne tokia tamsi. O Vasaros gatvė lyg duobėj. Pasiilgus šviesos, gyvybės, judėjimo – kopį į kalną.

Gatvėje buvo prieškario namų bei kelios 90-ųjų prakutusios *garsleivų* penkių aukštų pilaitės. Daug statybų nebaigta, ilgai stovėjo namai vaiduokliai. Greta – maži namukai, lyg butukais suskirstyti, nes vieną dalinasi dvi šeimos. Mūsų namuko jau nebėra“, – pasakoja Julija.

Julijos tėvų namas buvo gatvės pradžioje, pro jį praeidavo kaimynai, sustodavo pasišnekėti. Kai atsirado mašinos, kalbos pritilo. Julija svarsto, kad gal tai nebuvo solidarios bendruomenės požymiai, bet visi visus pažinojo, galėjai pasiskolinti kopėčias ar pinigų.

**Gatvėje buvo
prieškario namų
bei kelios 90-ųjų
prakutusios
garsleivų
penkių aukštų
pilaitės.**

Vienos šeimos istorija

Praėjusi ligoninės pastatus, lipu į kalną. Aplink medžiai ir gyvenamieji namai. Vasaros gatvės bendruomenė glaudi, pastatus vadina ne namo numeriais, o žmonių pavardėmis. Ten sutikau Iloną Rainytę-Stankevičienę – jos šeimos istorija Vasaros gatvėje siekia daugiau nei šimtmetį.

Kiek laiko čia gyvenate jūs? Ir kiek gyvuoja jūsų šeimos istorija? – paklausiau Ilonos.

Vasaros gatvėje gyveno mano proseneliai. Čia įsikraustė, kai iš Vilniaus Laterano kanauninkų vienuolyno proseneliui paskyrė žemės, apie 1908-uosius. Jau tada ši gatvė vadinosi „Letnija“ (rus. Vasaros). Senelis ir mama gimė šioje gatvėje. Ir aš čia gimiau, bet po trijų mėnesių išsikraustėme. Prosenelių namai buvo vieni pirmųjų šioje gatvėje – didelis medinis namas ir trys pastatai ten, kur dabar garažai. Proseneliai buvo pasiturintys žmonės, juos išbuožino ir 1940-aisiais namą nacionalizavo – įkeltos septynios svetimos šeimos. Prosenelis vienam iš sūnų pastatė namelį šalia, ten gimė mano mama. Po Nepriklausomybės atkūrimo žemę atgavome, valstybė tuos žmones iškėlė, jie gavo butus. Mama dovanojo žemę man ir nusprendėme, kad čia statysime savo namus. Į Vasaros gatvę tęsti savo šeimos istorijos grįžau 2016 metais.

Prosenelių namą, deja, teko nugriauti, buvo išpuvęs, avarinės būklės. Kai jį griovė, sienose aptiko ir dokumentų, ir šautuvų. Mūsų visų istorijos persipynė tame name. Gaila, kad nebeliko prosenelio sodo. Naujai atsikėlę žmonės iškirto vaismedžius, krūmus – kaip norėjo, taip tvarkėsi. Senelis ir mama gyveno šalia, jiems buvo skaudu. Tiesa, nebuvo viskas tik blogai, su keletu kaimynų jie susidraugavo.

Kas jums yra Vasaros gatvė?

Tai – giminės lizdas, kuriame gyvena keturios šeimos. Mama pasakojo, kad čia laikė gyvulius –

kiaules, karves, vištas, ožkytes. Dabar atrodo neįsivaizduojama, tiesa? Už kalno, Rudens gatvėje, gyveno kompozitoriaus Mikalojaus Noviko tėvai. Mūsų šeima vaikščiodavo per kalvas iš Vasaros į Rudens gatvę, netrūkdavo dainų ir šnekų.

Vasaros gatvėje prabėgo vaikystė – žaidimai, tunelių kasimai. Po žeme daug sprogmenų, visgi vyko karas. Vaikai rado sprogmenį, įmetė į šulinį, jis sprogo, vienas vaikas žuvo, o dar kiek sužeistų... Kai statėme namą 2016-aisiais, ir vėl kvietėme išminuotojus. Vaikystėje bijodavom psichiatrijos ligoninės. Kartais girdėdavom, kaip ligoniai šaukia, jie pabėgdavo, juos gaudydavo... Prosektoriume vykdavo skrodimai, matydavom, kai per karščius juos atlikdavo prie pravirų durų.

Grįžkime į dabartį – kokia Vasaros gatvė yra dabar?

Daug žalumos, stirnos ant kalno ganosi. Čia rojaus kampelis, maža kišenėlė, kurion įnėrus atsiduri visai kitame pasaulyje. Miestas gaudžia, žmonės lekia, mašinos košia Olandų gatvę, o Vasaros gatvėj ramu kaip Dievo užanty.

Atsirado naujų gyventojų. Kai kas nauja, reikia įprasti. Kaip bendruomenė mes esame, bendraujame, sprendžiame problemas. Gatvė atsiremia į kalną. Jokių įstaigų nėra aplink, tik privatūs gyvenamieji namai. Toks lyg didelis daugkiemis yra ta mūsų Vasaros gatvė.

Gatvė, kupina jausmų

Mano Vasaros gatvės kasdienybėje buvo svarbūs ligoninės pacientai ir juos lankę artimieji. Du kartus vidutinio sunkumo depresiją dienos stacionare gydėsis Marijus pasidalino, kaip sunku ryte būdavo užvažiuoti dviračiu į kalną ir su koku palengvėjimu jis nuo kalno skriedavo namo. Keliaudamas į dienos stacionarą jautėsi lyg eidamas į bendraminčių klubą: „Dienos stacionaras buvo pačiame viršuje, Olimpe, išeidami mes leisdavomės į kasdienybę. Grupinės terapijos užsiėmimai

kartais vykdavo lauke. Ramino pastatų masyvas, šlaitas, apaugęs brandžiais medžiais. Jaučiausi lyg miške.”

Jam niekada nedingtelėjo mintis, kad gatvė tęsiasi už ligoninės ribų. „Nemaniau, kad geografinės ribos tęsiasi, atrodė, kad ligoninė užima visą gatvę”, – susimąstė Marijus.

Pagavau save – kad ir kaip mylėjau studentišką ir jauną *Vasaryną*, ir man ši gatvė visada buvo tik dar viena darbo, mokslų vieta. Iki šiandienos nežinojau, kaip gatvė atrodo žemėlapyje. Galėjau pasakyti, kiek nuorūkų mačiau ant šaligatvio, o ne kokie žmonės toje gatvėje gyvena. Suėmė liūdesys – kiek aš dar nežinau? Eidama namo, užkalbinau fotografą Marių Morkevičių. Sakau – gal esi buvęs Vasaros gatvėje? Kur jis nebus buvęs:

„2000-ųjų pradžioje žalias smalsus pirmakursis užsukdavau į Vasaros gatvę dairydamasis mažų nuotykių, prisiskaitęs Ričardo Gavelio ir Jurgio Kunčino. Gatvelė kilo aukštyn, debesų link, o pačioje viršūnėje stūkstojo apleista medinė troba su gerai išsilaikiusia terasa, tad užsikabaro-davau ten. Iš viršaus buvo matyti visas kvartalas, iš pažiūros tykus ir žalias kaip miškas, bet gerai žinojau, kad Vasaros gatvė mane apgaudinėja. Išties ji kupina žmonių istorijų ir jausmų. Žinoma, gausiausiai jų išspjau davo ligoninė. Lankydavau joje valgymo sutrikimų turinčių bičiulę, vesdavaus ją į tą terasą, atsikimšdavom po butelį limonado, ir jai pagerėdavo. Dabar ta troba virtusi prašmatniu namu, o ligoninė įsteigė atskirą skyrį turintiems bėdų su valgymu. Taigi reikalai gerėja, nors tos terasos kartais pasiilgstu.”

**Mūsų šeima
vaikščiodavo per
kalvas iš Vasaros į
Rudens gatvę.**

Ilonos Rainytės-Stankevičienės prosenelis Vasaros
gatvėje apsigyveno 1908-aisiais.

Žaidžianti miesto gamta

Imantas Selenis

Prisimenu save gal devynerių su draugais sėdintį ant žaliuojančių slyvų šakų – nukorę kojas nuo jų praleisdavome valandų valandas plepėdami, laipiodavome ar žaisdavome „Aukščiau žemės“. Vešliais krūmais ir brandžiais medžiais apžėlęs daugiabučio kiemas Antakalnio rajone mums buvo tapęs asmeniniu nuotykių parku. Tai buvo ir mūsų antri namai, kur galėjome pabėgti nuo tėvų ir kasdienių pareigų, žaisti, kurti savo nuo-savus mažus pasaulius – būti laisvi.

Tačiau vieną dieną į kiemą įriedėjo ekskavatoriai, išrausė žemę, o kartu su ja iškasė ir mūsų mylimas slyvas. Nuotykių parkas per kelias dienas tapo plokščias ir neįdomus, su plikai nuskustais šonais ir per vidurį stūksančiu vienišu suoleliu.

Dabar tai matau vėl – Vilniaus centre dygstančiuose moderniuose daugiabučių kvartaluose ir biurų pastatų kiemuose. Čia gamta kitokia – ekonomiška, atidžiai suplanuota ir sterili. Stebėdamas augantį miestą suprantu, kad ten, kur atsiranda žmogaus tvarka, tikrai gamtai daug vietos nebelieka.

Bet pastebiu, kaip primirštuose miesto pakraščiuose, kur nėra tvarkos siekiančių žmogaus rankų, gamta sugrįžta. Ji lipa vijokliais per apleistų garažų sienas, senų namų stogus ir fasadus, veši dilgėlėmis apžėlusiuose soduose ir pamirštose samanomis apaugusiose miesto kapinėse (šias Viršuliškių kapines, pasislėpusias tarp daugiaaukščių biurų pastatų šalia Vakarinio aplinkkelio, mažai kas žino ir dažnai nustumba, pamatę nuotraukose).

Šie kontrastai manyje vėl pažadina smalsų vaiką, kuris keliaudamas nepramintais miesto takais per fotoaparato objektyvą tyrinėja nuolatinį kismą tarp žmogiškos tvarkos ir gamtiško chaoso pulsuojantį miestą. Savo sluoksniuose jis slepia pasakojimą apie čia gyvenančius žmones ir apie gamtą, kuri visada sugrįžta, primindama apie laisvę ir laikus, kai buvau mažas ir nerūpestingai nušokęs nuo slyvos šakos nerdavau į nuotykį žaliuojančiame Antakalnio daugiabučio kieme.

I. Selenis anksčiau fotografavo Vilniaus miegamuosius rajonus „The Guardian Cities“ projektui ir parodai „Hawaii“, o dabar tyrinėja miesto gamtą.

Garažas dronui: inžinieriaus išradimas keičia miestą

Viktorija Žižiūnienė

Manto Judriaus nuotraukos

20

Žmogus geria kavą. Būdamas bet kurioje pasaulio vietoje, paspaudžia mygtuką. Atsidaro dėžė, iš jos pakyla dronas. Jis apskrenda miestą, atlieka stebėjimo misiją ir vėl grįžta į stotelę. Ten įkraunama baterija, kurią, jeigu reikia vėl skristi, pakeičia roboto ranka. Surinktus duomenis dronas perkelia į skaitmenines sistemas, juos apdoroja dirbtinio intelekto įrankiai. Tokią viziją prieš keletus metus pamatė Vilnius Tech Antano Gustaičio aviacijos instituto profesorius ir partneris, įmonės „IT logika“ vadovas dr. Linas Gelažanskas. Vilnietis pasitelkė savo žinias ir sukonstravo autonominę dronų stotelę „DBOX“, kuri tampa jo gimtojo miesto ateitimi.

Linai, kiek šiuo metu Vilniuje veikia jūsų sukonstruotų autonominių dronų stotelių?

Šiuo metu yra keturios, per metus iš jų kylančios dronai atlieka apie 5 tūkstančius misijų, tai yra maždaug po trisdešimt skrydžių darbo dienomis. Jas valdo Vilniaus miesto duomenų centro „ID Vilnius“ komanda.

Ten dirbantys žmonės prižiūri dronus, analizuoja jų sukauptus duomenis ir sprendžia įvairius mieste kylančius iššūkius, susijusius su miesto švara, eismu, tikrina pastatų stogus, fiksuoja statybas, atnaujina miesto žemėlapius. Dronai yra kaip miesto akys, jie gali vos per kelias minutes pasiekti reikiamą Vilniaus dalį ir užfiksuoti, kas ten vyksta.

L. Gelažansko dronų stotelių galima rasti ir ant „LinkMenų fabriko“ stogo.

Kiekvienas išradimas turi savo istoriją. Kaip „DBOX“ gimė jūsų galvoje?

Viskas prasidėjo nuo to, kad sukūrėme Panevėžio miesto 3D maketą: dronai skraido po miestą, užfiksuoja daug nuotraukų, ir tada iš jų sugeneruojamas fotorealistinis maketas.

Viskas puikiai pavyko, tačiau komandoje buvo vienas nepatenkintas žmogus – tas, kuris turėjo pakrauti ir keisti baterijas. Droną galima valdyti iš bet kurios vietos, tačiau prižiūrėti baterijai reikėjo žmogaus rankų. Ir tas žmogus buvo ypač nelaimingas.

Istorija pasikartojo ir per kovidą. Vilniaus miesto savivaldybė pasikvietė „dronistus“ ir paprašė idėjų, kaip padėti miestui šiuo sudėtingu metu. Mums pavyko įrodyti, kad galime stebėti visą miestą. Nupirkome 10 bepiločių lėktuvo tipo orlaivių, juos greitai perdarėme taip, kad galėtų skristi dvi valandas, ir įsirengėme centrinę stotį pievoje prie Baltojo tilto.

Viskas buvo valdoma nuotoliu, per 4G tinklą. Dronų užfiksuotus vaizdus siuntėme į centrinę pultą Vilniaus savivaldybėje. Dronas žemėlapyje pažymėdavo, kur žmonės pažeidžia kovidą taisykles, tada į tą vietą būdavo siunčiamas kitas dronas su garsiakalbiu ir įrašytu prašymu nesibūriuoti.

Kaip reaguodavo žmonės, išgirdę balsą iš dangaus?

Įrašytas malonus diktorių balsas prašydavo laikytis taisyklių, todėl daugelis, nors ir nu-stebdavo, reaguodavo pozityviai ir išsiskirs-tydavo. Aišku, kartais pikta nusiteikę žmonės rodydavo įvairius ženklus. Buvo ir tokių, kurie bandė numušti droną, tačiau jį pataikyti yra beveik neįmanoma, nes jis skrenda maždaug 50 metrų aukštyje.

Įsivaizduokite, kiek miestui padėjome su-taupyti resursų, nes prižiūrėti viešajai tvarkai užtekdavo dronų, pareigūnams nereikėdavo kaskart vykti į vietą.

Būtent kovo metu Vilniaus miesto savival-dybė ir suprato, kiek daug dronai gali padėti miestui. Tačiau mūsų komandos istorija vėl pasikartojo. Nelaimingiausias žmogus vėl buvo tas, kuriam reikėjo keisti ir krauti drono bateri-jas. Jis turėdavo nuolat vykti prie Baltojo tilto.

Tada man ir kilo mintis apie stacionarią dronų bazę, tokį kaip garažą, kuriame viskas būtų atliekama automatiškai, be žmogaus įsikišimo. Prireikė laiko, tačiau sukonstravo-me tokią dėžę, išbandėme ir supratome, kad išsprendėme net kelias problemas – pagaliau komandoje visi buvo laimingi, o miestas gavo autonominių dronų stotelių tinklą.

Darosi šiek tiek nejauku, kai pagalvoji, kad esi nuolat stebimas. Be to, ar mieste zujantys dronai nekelia nepatogumų ar grėsmės žmonėms?

Dronus yra labai sunku pastebėti, nes jie skraido gana aukštai, ir labai sunku išgirsti, jei-gu ausis nėra įgudusi girdėti tam tikrų dažnių. Aš visuomet išgirstu aplink skraidantį droną,

nes jau turiu išlavinęs šį įgūdį, o tiems, kas su dronais susiduria retai, jų skleidžiamas garsas tiesiog paskęsta miesto šurmulyje.

Kalbant apie saugumą, galiu visus nuraminti, kad tiek patys skrydžiai, tiek duomenų apsau-ga stipriai teisiškai reglamentuota. Visi kau-piami dronų duomenys, pritaikius algoritmus, iš karto yra nuasmeninami, tai yra uždengiami žmonių veidai, mašinų numeriai.

Dronai yra kaip miesto akys, jie gali vos per kelias minutes pasiekti reikiamą Vilniaus dalį.

Dronų skrydžiams reikia gauti leidimus, atlikti rizikos vertinimus. Mūsų dronai jau skrido dau-giau nei 10 tūkstančių kartų ir kol kas nesame turėję nė vieno incidento. Tai rodo, kad tech-nologija yra patikima, ją galime saugiai naudoti. Nuo pat pirmos akimirkos, kai statėme bazines stotis, pasirinkome pačius mažiausius bepilo-čius orlaivius, kurie sveria iki 900 gramų. Taigi, net jeigu ir nukristų, nebūtų pavojinga.

Dronai yra miesto pagalbininkai, ne priešai. Jie padeda spręsti labai daug iššūkių, manau, ateityje tai darys dar geriau ir efektyviau.

Kaip manote, kokia yra jų ateitis mieste?

Viena iš siekiamybių yra sukurti tokį tinklą, kad dronas galėtų nuskristi į bet kurį miesto tašką vos per kelias minutes. Ko dar trūksta? Integracijos su kitomis institucijomis, kad policininkai, medikai, ugniagesiai, jau vykdami į įvykio vietą, galėtų iš anksto matyti, kokia

situacija. Norime dronų stotelėse įrengti pirmosios pagalbos rinkinius, kuriuos būtų galima operatyviai nugabenti į nelaimės vietą, pavyzdžiui, net defibriliatorių ar adrenalino švirkštą.

Taip pat dronai gali padėti spręsti kamščių problemą, kai įvyksta nedidelės avarijos: atskrenda, užfiksuoja įvykį ir liepia dalyviams išsiskirstyti.

Bepilotės skraidyklės jau dabar pasitarnauja ieškant žmonių. Jose sumontuotos termokameros pagal skleidžiamą šilumą labai gerai mato žmones net ir pačiose tankiausiose ar sunkiausiose prieinamose vietose.

Dronai galėtų puikiai atlikti ir vadinamuosius paskutinio kilometro siuntinių pristatymus. Mano vizija, kad dronų stotys galėtų virsti „dronomatais“. Jie ne tik atpigintų kurjerių paslaugas, bet ir ženkliai pagreintų siuntinių pristatymą.

Bepilotės skraidyklės galima naudoti ir pramoginiams, šou tikslams. Dronų šou yra puiki alternatyva fejerverkams. Latvijoje esame surengę šou net su 500 dronų.

Esate mokslininkas, kuris specializuojasi aviacijos srityje. Kaip dronai atsirado jūsų gyvenime?

Kai mokiausi penktoje klasėje, į mokyklą atėjo aviamodelistas ir pakvietė lankyti būrelį. Konstravau lėktuvėlius iki devintos klasės, paskui – išaugau.

Aš visuomet išgirstu aplink skraidantį droną.

Lėktuvus vėl prisiminiau baigdamas elektroninių sistemų ir kompiuterių inžinerijos bakalaurą Anglijoje, Lankasterio universitete. Mano baigiamojo darbo užduotis buvo sukonstruoti droną iš tokių detalių, kurias galima nusipirkti elektroninių prekių parduotuvėje. Technologiškai tai tapo įmanoma, nes atsirado čipai, droną galėjo susikonstruoti kiekvienas tiesiog savo namuose. Man pavyko tai padaryti, tai dar labiau motyvavo gilintis į šią sritį. Todėl tęsiau magistro ir doktorantūros studijas Anglijoje ir Amerikoje, Šiaurės Karolinos universitete. Tiesa, buvau įstojęs į odontologiją, kaip mano vyresnieji broliai, bet studijuoti taip ir nenuėjau, pasirinkau inžineriją, kaip ir tėvai.

Iš savo patirties galiu pasakyti, kad jeigu norime šalyje turėti daugiau inžinierių, kurių šiuo metu labai trūksta, šią sėklą reikėtų pasėti jau nuo mažų dienų. Dirbu universitete ir matau, kiek turime daug neišnaudoto potencialo.

Esate tikras vilnietis, gimęs ir augęs šiame mieste. Vilnių po lopinėlių esate neblogai ištyrinėjęs tiek ant žemės, tiek iš dangaus platybių. Tikriausiai žinote ne vieną miesto paslaptį?

Mes turime neįtikėtinai gražų senamiestį, kuris, stebint iš viršaus, išsiskiria raudonais stogais. Aš pats buvau nustebęs, kiek daug yra meno kūrinių ant miesto pastatų. Todėl visiems labai rekomenduoju einant gatve senamiestyje būtinai pakelti akis į viršų. Pamatysite visą meno galeriją.

Dirbate su technologijomis ir inovacijomis, tikriausiai jus yra labai sunku kuoms nors nustebinti?

Ir visgi tai pavyksta. Nors technologijos yra galingos, nereikia nuvertinti ir gamtos jėgų.

O jei, vaikstant prie Baltojo tilto, virš jūsų prabiltų balsas iš aukštai pakibusio drono?

Susidūrėme su keistu reiškiniu – dronas iš niekur nieko imdavo leisti žemyn. Juodosios dėžės parametrai rodė, kad jis darė visus tinkamus veiksmus, kad kiltų aukštyn, tačiau kažkokia nematoma jėga jį nuleisdavo ant žemės.

Niekaip nesupratome, kas gi čia vyksta. Šio paslaptingo reiškinio priežastis galiausiai išaiškėjo, kai prie skraidyklės pritvirtinome ir galinę kamerą. Pasirodo, mūsų nedidelio lėktuvo tipo dronai vizualiai yra panašūs į kranklius. Šie paukščiai perėjimo metu yra labai pikti. Jie ir užpildavo mūsų dronus, gerai apkapodavo ir, įsikibę nagais, nuleisdavo ant žemės. Teko susitarti su gamta ir aplenkti

teritoriją, kur peri krankliai. Beje, kitos formos dronų šie paukščiai nepuola, tik tuos, kurie panašūs į juos pačius.

Du šauliai mieste

Ugnius Laukaitis, Vaida Peleckienė

26

Kaip žiūri į Vilnių, jeigu esi šaulys? Ar mėgstamas vietos matai ir kaip slėptuves, ar geriau pažįsti miesto gamtą, žmones ir net savo talentus? Du šauliai, moksleivis ir teisininkė, vedžioja mus po miestą ir savo patirtis.

Jaunasis šaulys Ugnius Laukaitis:
„Antakalnis, kuriame gyvenu trylika metų, dabar kitoks.“

Vilnius gražus, žalias, besiplečiantis miestas, kuriame saugu ir gera gyventi. Mano mėgstamiausios vietos? Pirmoji yra Sapielių parkas – čia gera susitikti su draugais. Antroji – Saulės slėnis, nes jame ramu ir gera pasivaikščioti, o trečioji – Senamiestis dėl savo bažnyčių, senų namų, siaurų gatvelių ir kavinių, kuriose galiu išgerti kakavos. Dabar kasdieniai takeliai ir Antakalnis, kuriame gyvenu visus trylika metų, at-

rodo kitokie, nes esu jaunasis šaulys. Priklausau Šalčininkų 1011-ajai šaulių kuopai. Nuo mažens domėjausi ginklais, karine technika, kariuomene, taigi vienuolikos metų įstojau į Lietuvos šaulių sąjungą. Norėjau daugiau sužinoti apie kariuomenę ir su ja susijusius dalykus, o svarbiausia priežastis – tikrai myliu Lietuvą ir jos gamtą.

Dalyvauju pratybose ir stovyklose, mokomės topografijos, susipažįstame su ginkluote, sportuojame, einame į orientacinius žygius dieną ir naktį. Man smagu su kitais jaunaisiais šauliais – su jais visą laiką turiu bendros kalbos, pomėgių. Čia svarbus ir vertingas moto, kad vienas už visus, visi už vieną, bet kartais tai ir erzina. Nes jei jau kas nors vienas velnių prisidirba, tai visi gauna pylos.

Tai štai, įstojęs į Lietuvos šaulių sąjungą, miestą pradėjau matyti kitaip. Nėra taip, kad visur matau įtvirtinimus ar barikadas, bet kartais apsižvalgau, kur čia būtų galima rasti slėptuvę.

„Šiaip visiems – ir šauliams, ir ne – verta žinoti artimiausias slėptuves ir turėti išvykimo krepšį.“

Man atrodo, miestas yra gana saugus (bent jau Antakalnis), nes beveik kiekviename daugiabutyje, daugumoje mokyklų yra rūšiai, kuriuose galima pasislėpti. Esu apžiūrėjęs ir savo kaimynystę, kur galėtų būti slėptuvės pavojaus atveju, man artimiausios – Sapiegų parke ir šalia Vilniaus Antakalnio gimnazijos (buvęs „Bombiakas“). Tik minusas, kad jos yra užrakintos. Šiaip visiems – ir šauliams, ir ne – verta žinoti artimiausias slėptuves ir turėti išvykimo krepšį.

Kokie tie šauliai? Mano pažįstami šauliai nuo kitų bendraamžių skiriasi tuo, kad yra pozityvesni, daugiau linkę bendrauti, domisi ginkluote ir Lietuvos kariuomene. Vyresni jaunieji šauliai bendrauja su jaunesniais kaip su lygiais.

Šaulė Vaida Peleckienė: „Dėvėdama griežtą šaulio uniformą, mieste jaučiuosi laisva.“

Užaugau mažame miestelyje, todėl vaikystėje man antri namai buvo jo apylinkių pievos ir kloniai, geriausios draugės – senelio vištos, kiaulės ir karvės, o gražiausių pasirodymų scena tapdavo net ir senas vežimas – ūorė. Tačiau, šokau, koncertavau su bardais ir *kultūrės* roko grupe, tačiau stiprėjo ir noras siekti žinių, gebėti apginti ne tik savo, bet ir kitų teises. Todėl baigiau teisės studijas ir gavau darbą Vilniaus apygardos teisme.

Vilniuje mane, jauną ir ambicingą teisininkę, pasitiko mados, prekybos centrai, senamies-

čio architektūrinė įvairovė, tačiau tai manęs, gamtos vaiko, visiškai nežavėjo. Priešingai, jaučiau, kad didelio miesto šurmulys užgožia, stalčiuje paslepia senuosius pomėgius. Gal net talentus. Ieškodama inspiracijos, prisiminiau, kaip mane įtraukdavo močiutės pasakojimai apie istorinius įvykius, karą, ir girdėdama pažįstamų žmonių rekomendacijas, nusprendžiau prisijungti prie Lietuvos šaulių sąjungos Karaliaus Mindaugo 10-osios rinktinės.

Šiandien manau, kad tai buvo vienas iš geriausių mano gyvenimo sprendimų. Šauliai, su kuriais turiu garbės bendrauti, nesunkiai atpažįstami mieste, nes yra ne tik išsilavinę ir charizmatiški žmonės, tačiau ir žavi savo vertybėmis, motyvacija, neišsenkančia energija. Šauliai mokosi topografijos, taktikos, užsiima sportu, menais, teikia paramą ir reprezentuoja valstybę. Būdama tarp tokių išskirtinių asmenybių, pastebiu, kad noriu ir galiu nuveikti daugiau, o dėvėdama griežtą šaulio uniformą, mieste jaučiuosi laisvesnė, nei vilkėdama kitą drabužį – dažniau norisi šypsotis žmonėms, bendrauti, pasilabinti su vaikais, kurie spindinčiomis akimis mane jau iš tolo seka, pasitempti.

Dėvėdama griežtą šaulio uniformą, mieste jaučiuosi laisvesnė, nei vilkėdama kitą drabužį.

Jau devynerius metus gyvenu Baltupiuose – viename žaliausių Vilniaus mikrorajonų, tačiau tik būdama šaulė atradau Cedrono (Baltupio) upelį, Verkių regioninį parką, kur vedžiodama šunį ir per ausinuką klausydama

Lietuvos šaulių sąjungos statuto pirmą kartą supratau, kad savo siela esu ŠAULĖ. Pažinau Vingio parką, kuriame ne vieną kilometrą nuėjome tobulindami rikiuotės įgūdžius, pamilau miesto gatves ir gatveles, didžiąsias aikštes, kuriose skambant Lietuvos Respublikos himnui keliama valstybinė vėliava. O po visos dienos pratybų, naktį grįžusi namo, nuo emocijų gausos negalėdama sumerkti akių, pirmą kartą pajutau pilnatvę, nes esu ten, kur šiandien turiu ir noriu būti!

Galbūt nematau miesto kaip slėptuvės, tačiau žinodama, kad jame gyvena net 4 000 šaulių, jaučiuosi saugi. Dar per pirmąsias topografijos pratybas miške įsitikinau, kad šaulys visada bus pasiruošęs padėti. Pamenu, gerai nesusipažinę su žemėlapiu sutartiniais

„Būdama tarp išskirtinių asmenybių, pastebiu, kad noriu ir galiu nuveikti daugiau“. Vīganto Ovadnevo nuotr.

ženklais, ėjome palei geležinkelio bėgius, kurie turėjo kirsti upelį, tačiau jį pasiekę supratome, kad žemėlapyje pažymėti visai ne bėgiai, o aukštos įtampos laidų juosta. Teko įveikti upelį. Vaikinai peršoko, o aš mažutė, kojytės trumpos... Permečiau kuprinę į kitą pusę ir sukaupusi drąsą šokau. Bendražygiai mane pagavo. Tą dieną teko nueiti daugybę kilometrų, bristi per pelkę, nepaklusty miške naktį, dalintis ne tik palaikymu, tačiau ir maistu, vandeniu. Sunkumai mus sustiprino, suartino.

Priklausau Mato Šalčiaus 1015-ajai šaulių mokomajai kuopai. Ne kartą girdėjau, kad per baigiamąsias bazinio šaulio įgūdžių kurso pratimus mūsų laukia didžiausias išbandymas. Kaip bebūtų, su drebančiomis rankomis ir linkstančiomis kojomis susidūriau daug anks-

čiau – ginklo valdymo paskaitoje. Kartojome instruktoriaus komandas: „Ginklą išrink“, „Ginklą surink“, „Ginklą saugų daryk“. Po įtemptų darbų ir užsitęsusios ligos praktikuodamasi jutau didelį nuovargį. Padidinus tempą, lyg kažkas smegenis atjungė – aplink girdėjau tik kitų šaulių ginklų spragsėjimą. Nemėgstu skystis, todėl tik nebyliai, tarsi ieškodama pagalbos, atsisukau į būrio vadą, o jis, lyg viską perskaitęs iš mano akių, ramiai šypstelėjo ir gestais parodė – stabtelk, nusiramink, įkvėpk, iškvėpk...

Dabar prisiminusi dar kartą įkvėpiu ir šypsau – po daugybės metų Vilniuje jaučiuosi kaip dainuodama senelio ūorėje – laisva, saugi ir labai laiminga!

Tikrosios vilnietės – bitės

Arnas Šarkūnas

30

Bitės grįžta į Vilnių – aviliuose, užkeltuose ant sostinės pastatų stogų, jų jau apgyvendinta apie 10 milijonų. Pas bites nešini įranga ir avilių dalimis kopiantys miesto bitininkai Paulius Chockevičius ir Pilypas Savickas pastebi, kad medunešio ant stogų laukia netgi daugiaaukščių biurų darbuotojai. Gal todėl, kad šalia avilių išsisklaido nerimas, kuris juntamas mieste?

Pauliaus ir Pilypo kelias į bitininkystę, galima sakyti, buvo užprogramuotas vaikystėje. Paulių su bitėmis supažindino senelis, tačiau vaikas į bitinininkystę toliau nebesigilino – su tėvais išvyko gyventi į Jungtinę Karalystę. Užsienyje pradėjęs karjerą finansų sektoriuje, sėkmingai ją tęsė ir grįžęs į Lietuvą. Būtent tada prisiminė senelio pomėgį ir pats pamėgino laikyti bites. Taip patiko, kad į Londoną grįžo jau stažuotis šio miesto bityne, o žinias pritaikė įkūręs įmo-

nę „Urbanbee.lt“, kur dabar darbuojasi septyni su bitėmis susiję įvairių sričių specialistai.

Pilypas bitėmis susidomėjo taip pat labai anksti – vasaras leisdavo pas įspūdingą avilių kolekciją sukaupusį senelį. Vėliau, studijuodamas Vilniaus dailės akademijoje, pagelbėjo „Urbanbee.lt“ kuriant temperatūrą, avilio drėgmę ir kitus bitininkams svarbius rodiklius matuojan-

čią monitoringo sistemą – prisidėjo prie dizaino koncepcijos įgyvendinimo.

„Esu smalsus žmogus, bet niekada negalvoju, kad galėčiau bitininkauti. Tačiau jau pirmą kartą užlipęs ant verslo centro „Trys burės“ stogo buvau taip pakerėtas, kad dabar jau ne pirmą

Naujausi aviliai – ant prekybos centro „Ozas“ stogo. Paulius ir Pilypas prisideda prie miesto medaus kokybės tyrimų.

Prieš įrengdami avilius, bitininkai įsitikina, kad bitės pernelyg nekonkuruos su kitais apdulkintojais.

sezoną laukiu medunešio. Stengtis motyvuoja žinojimas, kad be bičių nebūtų gamtos grožio, ir noras, jog Vilnius būtų biologinei įvairovei tinkamiausias miestas bei žydėtų – sodai būtų gražūs, o pomidorai vilniečių balkonuose – dideli ir prisirpę“, – šypsosi Pilypas.

Jis avilių tikrinti važinėja vintažiniu motociklu arba nedideliu automobiliu. Kaip kelias pas bites, priklauso nuo planuojamų darbų. Jei bus atliekami įprasti priežiūros darbai, kuriems pakanka dūminės, užgožiančios pašalinius kvapus ir duodančios bitėms signalą nurimti, kalto, padedančio atskirti pikiu – bičių statybine medžiaga – susiklijavusias avilio detales, ir bitininko kepurės su tinkliu, riedama motociklu. Jei laukia sudėtingesni darbai, tenka važiuoti automobiliu, kuriame visada yra avilių dalių ir korių. Jei pliaupia lietus, prigriebia ir skėtį.

Bites Pilypas auginą ir savo sodyboje, joje taip pat puoselėja vynuogyną ir gamina vyną. Tai padeda geriau pažinti klimatą ir atlikti bitininko pareigas. Laisvalaikiu pilotuoja droną. Kaip

pats sako, mėgsta jį pakelti po stiprių audrų ir įsitikinti, kad bitėms viskas gerai. „Kartais ir pats pasijuntu kaip bitė“, – juokiasi bitininkas.

Anksčiau susidūrę su visuomenės skepsiu ir komentarais, kad bitėms mieste – ne vieta, bitininkai mato, kad mitai pamažu griūna. Dabar avilių jau užkelta ant daugybės Vilniaus pastatų stogų – miesto savivaldybės, prezidentūros, ant kurios stogo palydi apsaugininkai, verslo bei prekybos centrų, avilių yra ir Vingio parke. Pašnekovai suskaičiuoja, kad prisidėjo prie daugiau nei 10 milijonų bičių apgyvendinimo sostinėje.

„Darbas įvairialypis ir nemonotoniškas, nes problemas dažnai reikia spręsti čia ir dabar. O aviliai laikomi ant stogų visų pirma dėl saugumo, nes tuomet bičių skraidymo takai nesusikerta su žmonių. Be to, natūrali bičių buveinė – aukštai medžių drevėse, tad mes kaip tik imituojame gamtines sąlygas“, – aiškina Paulius, pridodantis, kad miestuose bitės randa užuovėją nuo pesticidų.

Bitininkavimas mieste reikalauja daugiau fizinių jėgų ir laiko – juk kasdien reikia įveikti daugybę laiptų, lipti pastatuose įrengtomis kopėčiomis, su savimi nešantis įrangą, avilius prižiūrėti net žiemą. Tačiau viską atperka galimybė būti bičių ambasadoriais. Ypač kai bitės, kaip pabrėžia Paulius, labiau vietinės nei visi vilniečiai: „Bitės Žemėje gyvena dvigubai ilgiau nei mes – apie 30 milijonų metų. Tad jos yra miestų pirmykštės gyventojos, tikrosios vilnietės, o mes – tik svečiai.“

Bitininkai pastebi, kad miesto bitininkystė populiariėja, kuriasi bendruomenės, kurios stengiasi vystyti gamtos grožį mieste: įsitraukia darželiai, mokyklos, universitetai, net prekybos centrai lankytojai.

„Jaunoji karta pozityvi. Vienas pavyzdžių – darželis „Bitutė“, kuriame įrengti du aviliukai, – bites prižiūri vaikai. Sulaukėme komentarų, kad užaugę jie nori tapti bitininkais kaip mes“, – šypsosi Paulius.

Prie miesto bitininkystės plėtojimo prisideda ir į tvarumą bei biologinės įvairovės skatinimą besižvalgantis verslas – apželdinami stogai, surinktas medus dovanojamas partneriams, įsitraukia ir darbuotojai. „Bitininkystė mieste moko ir socialumo – darbuotojai taip pat gali užlipti ant stogo, padirbėti su bitininkais. Kaskart klausia, ar bitės prinešė medaus, ar sėkmingai peržiemojo. Vilniečiams įdomu, kas dedasi virš jų galvų, dingsta baimės – šalia avilių ir pietaujama, vedami jogos užsiėmimai, sykių netyčia netgi patekau į vakarėlį bičių kaimynystėje. Avilys taip pat lyg organizacija, kurioje kiekvienas turi savo vaidmenį“, – dalijasi Pilypas.

Bitininkystė, panašu, Vilnių gali paversti ir ramesniu miestu. Laikais, kai nuolat skuba-

ma, lydi nerimas, bičių draugija dėl jų sparnų skleidžiamo dažnio ir iš avilio sklindančio aromato, kaip rodo moksliniai tyrimai, gali sumažinti žmonių streso lygį. „Vyksta net tokie užsiėmimai, kai žmonės atsipalaiduoja gulėdami ant virš avilių esančių gultų. Miesto gyventojai turi aukštesnį streso lygį, o gamta jį subalansuoja“, – pasakoja Paulius.

Vilniečiams įdomu, kas dedasi virš jų galvų, dingsta baimės – šalia avilių ir pietaujama, vedami jogos užsiėmimai, sykių netyčia netgi patekau į vakarėlį bičių kaimynystėje.

Bitininkai sutaria, kad kasdien eidami prie avilių, jie taip pat dalyvauja bičių terapijoje. Tai šiuo metu ypač įvertina Pilypas, kuriam prieš keletą metų buvo nustatyta onkologinė liga – sarkoma. Dabar jis gydosi jau trečią kartą atsiradusias metastazes – šiemet vyras lankė chemoterapijos kursą ir laukia operacijos.

„Vis tiek lipu ant stogo, traukia prie bičių – norisi tos ramybės, kai mintys apie ligą dingsta, nors ir susitaikiau su diagnoze. Važiuoti per kamščius, o tada atsidurti ant stogo virš viso Vilniaus... Atrodo, lyg kiekvieną kartą keliaučiau į terapiją.“

Tuo pačiu bandau ir kitus žmones įkvėpti veikti, juk turime tik vieną gyvenimą. Gero darymas ir žmonių reakcijos atneša vidinį džiaugsmą, supranti, kiek daug gali kitiems suteikti. Norisi vis daugiau bičiuliškumo“, – šypsosi Pilypas.

Dvarčionių siela – molinė

Gytis Norvilas

Dvarčionys pastatyti ant molio ir iš molio. Greičiausiai ir jų siela molinė: šlapiuoju sezonu – klampi, slidi, sausuoju – kieta, rambi. Bet čia jau poezija, nors... Žinodamas Dvarčionių istoriją, mikrorajono, kaip dabar sakytum, dinamiką, galiu patvirtinti, kad tai spalvinga vietovė, šarminga, turinti savo kvapą, spalvą.

Dabartiniai Dvarčionys – buvusi darbininkų gyvenvietė, išaugusi prie 1888 metais įsteigto plytų fabriko. Beje, iš tų plytų pastatyta ir Naujosios Vilnios bažnyčia. Tuomet plytinėje dirbo apie šimtas žmonių. 1940 metais plytinė buvo nusavinta. Kadangi Antrojo pasaulinio karo metais sugriautam Vilniui reikėjo plytų, gamykla plėtėsi, buvo rekonstruota, vėl pradėjo veikti 1951-aisiais. Proletarinė gyvenvietė. Kiek pasakoja dar menantys tą laiką, buvo baisi skylė, kriminogeninė padėtis klaiki, alkoholizmas – tokia nedidelė Čikaga. Tiek to istorinio pamušalo.

Dvarčionių panorama. Dvarcionys.lt nuotr. ►

Kadaise buvusio kiosko grindys – tikriausi „sekretai“. G. Norvilo nuotr.

Dvarčionių senbuviai čia tą molį ir minkė, plytas krovė, keramines plyteles *kepė*. Ir apskritai, jei kada nors archeologai kasinės šią vietovę it kokią Pompėją, vienas sluoksnis bus pilnas keraminių plytelių šukių. Nė kiek neperdedu. Čia jų pilna visur. Patys tikriausi „sekretai“. Pagal šukes galėtum net atsekti gamintų plytelių serijas, partijas.

Dabar dar gali pastebėti šalia esančių senų Dvarčėnų ir Gurų (Kalnų) kaimų rudimentus. Vaizduotėje gali dar nupiešti senų kone dzūkiškų kaimų kontūrus, peizažą. Tiesa, dzūkavimo šie kaimai turbūt nėra girdėję – čia gyventa lenkų, baltarusių, rusų. Natūraliai kaimus baigia suvalgyti naujos statybos, besiplečiantis miestas. Iš technogeninio landšafto vaizduotė ištraukia ir Dvarčios upelį, kuris man labai simpatiškas. Karštomis vasa-

ros dienomis jame pagulėti ir atvėsti kartais nuvedu kokerspanielį Kmyną.

Esi miške, gyveni miške.

Aš pats čia atsiradau apie 2001-uosius. Atsitiktinai. Čia butai buvo pigesni. Tad su būsima žmona jį per pusę ir pirkome. Tėvai pirkto, jei jau tiesą sakyti. Žodžiu – susituokėme dėl buto... Tuomet publika buvo labai marga, būta įvairaus plauko „intelektualų“. Galėjai gauti į galvą, bet vietinių neliesdavo. Tačiau iš pradžių tais vietiniais reikėjo tapti. Tai įvyko natūraliai. Iškart darė įspūdį tai, kad čia galiojo ir tebegalioja bendruomeninė psichologija. Būdinga kaimams, miesteliams, gana uždaroms bendruomenėms: visi daugiau mažiau

sveikinas, apie visus viską žino. Vadinasi, vienaip ar kitaip rūpi. Nesi anoniminis veikėjas, krūmas ar stulpas. Tai sukuria kad ir menką, bet saugumo, saugios kaimynystės jausmą. Visada būsi pakalbintas. Aišku, globalizacija ir šiuo aspektu daro savo. Žmonės natūraliai keičiasi. Dingo ir *marozai*, vagysčių nebėra – o būdavo. Garažus lupdavo periodiškai, spynas visas patikrindavo. Pati garažų bendruomenė – atskiras kosmosas ir kategorija. Čia visada vyko tikras paralelinis gyvenimas. Apie *garažistus* esu parašęs esė. Jie mane įkvepia. Garažuose paprastai negalioja įprastos elgesio normos, taisyklės. Čia galima daugiau.

Molio karjeras, dabar virtęs ežeru, kitas traukos taškas. Iš čia savu laiku kasė molį ir iš jo *kepė* plytas. Žiemą vis bandau nuvalyti gabalą ledo. Jei gamtos dievai palankūs – paprastai Dvarčionys turi ledo areną. Po atviro dangumi. Pačiūžų peiliais gali raikyti ledo paviršių ir jo grožį. Žmonės kalba, karjero giliausia vieta – apie 30 metrų. Čia yra nuskendęs ir „titanikas“ – traktorius. Beje, kiek minėjo narai, deja, butelių dugne daugiau nei žuvų. Narai kažkokie pesimistai...

Visada imponavo Dvarčionių pelkutė, šalia saugoma Dvarčionių pieva, kurioje auga orchidėjos. Kažkada ėjau su kirviu į talką – toje pievoje kirsti krūmų. Gamtininkai juokėsi iš mano atsinešto kirvuko smunkančiu kotu... Beje, kada stebėjau žmogų, kuris stovėdamas vidury tos pelkėtos pievos vis skaitydavo laikraščius. Bet koku oru. Sningant, lyjant... Skamba kaip iš pasakos. Ilgainiui jį praminėm „pelkių seniu“.

Šiaip ar taip – su vietove suaugau, iš čia nenorėčiau niekur keltis. Tiesa, kartą kraustėmės, bet tik į kitą gatvės pusę, į didesnį gyvenamąjį plotą. Esi miške, gyveni miške. Laikui bėgant to nebepastebi, nebevertini, bet užtenka pabūti kokiuose Pašilaičiuose, Pilaiteje, *Krasnūcho-*

je, skirtumą suprantį iškart. Prie Dvarčionių „Maximos“, prie šiukšlių konteinerių sukinėjasi lapės, laksto stirnos, aplink – pušys, pušys, pušys... Ar matėte kur nors lapę su „Norfos“ maišeliu dantyse? Aš mačiau – gilią naktį išdidžiai bėgančią Keramikų gatve. Vienaime balkone esu pastebėjęs net avilį – kažkada virš jo dūzgė tų darbininkių orda. Taikiai neatrodė. Esu išmaišęs aplink daugmaž viską. Su šuniu ir be šuns. Iš čia gali siekti plačiai: Aukštagirio miškas, Kairėnų botanikos sodas, Dvarčionių šaltinis, prie kurio suvažiuoja vandens kone iš pusės Vilniaus. Vanduo kaip vanduo.

Jeigu kada nors archeologai kasinės šią vietovę it kokią Pompėją, vienas sluoksnius bus pilnas keraminių plytelių šukių.

Vietoj „Dvarčionių keramikos“ atsiradusi lazerių gamykla Dvarčionių tapatybę keičia iš esmės. Natūrali slinktis. Plyta kažkada turi virsti lazeriu, hadronų greitintuvu ar juodąja skyde. Neliko ir Keramikų stotelės – pervadinta į Lazerių. Gal kažkada bus ir Žvaigždžių karų stotelė, kas čia žino. Šiaip visa kita stabilu – vaikų darželis vis dar „Molinukas“.

Man visad buvo įdomūs praėjusio laiko ženklai, bandau juos perskaityti. Vaikščiodamas po nuosavų namų kvartalus negali nepastebėti gariūnmečio relikty, architektūrinių šedevrų, kurie labai tiksliai įvardina pačią epochą. Kad ir namas su Gedimino stulpais, dvigubu Vyčio kryžiumi skliaute (po rekonstrukcijos jų neliko) ar įspūdinga pilaitė Giedrakalnyje.

Tikrasis traukos centras visada buvo parduotuvė, o intensyviausias kultūrinis gyvenimas vyko, žinoma, už jos. Vėliau „seniūnaičių taryba“ persikėlė – okupavo medinį paviljoną, kuris buvo pastatytas daržovių pardavėjams. Jis tuomet virto tikru „seimu“. Čia nuo ryto iki vakaro vyko karštos diskusijos, jas lydėdavo ratu linguojantis ir nepavargstantis butelaitis. Šios „seniūnaičių tarybos“ sudėtis irgi natūraliai keičiasi – kažkada vienam iš jų tame paviljone pasimirus, kolegos dvi dienas degino žvakę.

Morališkai ir nemorališkai pasenusių sovietinės statybos kultūros namų, kuriuose paskutiniu metu dar glaudėsi biblioteka, autoservisas, vaistinė, medicinos centras, nebeliko. Vietoj jų pražydo didesnis prekybcentris. Kaip jau supratote, Dvarčionys dabar virsta „Naujaisiais Vasiukais“.

Mano paties tekstuose (eilėraščiuose, esė) tų Dvarčionių yra nemažai, tik nėra akivaizdžiai

jvardinti. Daug įvaizdžių, motyvų yra atkeliavę iš čia. Maždaug prieš 23 metus esu parašęs ir tokį eilėraščių „Dvarčionių herbo gimimas vasario 4“: *kengūra – / sėdom mieganti / ant Dvarčionių karjero / ledo / apsižergus eketę // dešinėj letenaj – / skeptras / dantyse – / pačiūžos peilis // iš šonų apkaišiota / povų plunksnom / beržų šakelėm // fone – / raudonas keramikinių / plytelių dangus.*

Čia vis ir pafotografuodavau (supratau – prastas iš manęs fotografas) – buvau įsiprašęs ir į autolaužyną, ten bandžiau fiksuoti industrinį chaosą, išmėsinėtus automobilius, ką jau kalbėti apie dabar apleistus valymo įrengimus, kuriuos mano vaikai kažkodėl yra pakrikštiję „tiltu į pragarą“.

Vilniečių sąmonėje Dvarčionys yra kažkur toli, gal net prie Baltarusijos sienos. Išties iki centro tik aštuoni kilometrai. Ilgai į darbą centre važinėčiau dviračiu. Beje, virš Dvarčionių yra

Paviljonas, kuriame „posėdžiaudavo“ vietinė taryba. G. Norvilo nuotr.

Molio karjeras, dabar virtęs ežeru, kitas traukos taškas. G. Norvilo nuotr.

lėktuvų leidimosi trasa, ties čia šie akivaizdžiai pradeda stabdyti. Virš galvų yra skridęs kone visas pasaulio elitas: nuo Anglijos karalienės iki popiežiaus.

Primygtinai siūlau pasižiūrėti Dvarčionių bendruomenės *susuktą* filmą „Dvarčionys. Nuo plytos iki lazerio“. Daug kas pasidarys aiškiau, įdomiausia – istorinė dalis.

Mano patirtys, be abejo, yra subjektyvios, kiekvieno žmogaus Dvarčionys būtų visai

kitokie ir kiti. Visi skaitome vietovę, gyvenimą pagal savo žemėlapius, kompasus ir turime tam teisę.

Daugiau

Filmas apie Dvarčionis

Medžiai ateina į mūsų darbus

Rugilė Audenienė

Vytautės Ribokaitės nuotraukos

40

Ateities Vilniaus biurai bus gamtoje. O kol kas gamta ateina į biurus: mes mokomės auginti medžius pastatų viduje, nesijausti stebimi augalų apsuptyje, planuojame komandų daržus. „Mes norime nebe *fake* – dirbtinio, o natūralaus, tikro pojūčio“, – apie tai, kaip nerimas betono, stiklo ir metalo pastatuose perauga į žalių salų kūrimą ir miesto planavimą, bendruomenės transformaciją, kalba vilnietė Skaistė Pranaitė. Pirmiausia ji atidarė kavinę su daugybe augalų, o dabar, derindama botanikos žinias ir technologijas, kuria žmonėms palankias ekosistemas Vilniaus biuruose.

„Vau, kokie lapai!“ – stabteli jaunų vyrų būrelis prie vazono su įspūdingąja alokazija, ką tik atkeliavusia į biurą. Kitame kabinete merginos pašoka nuo kėdžių ir puola tyrinėti nematytų bromelijų žiedus. Žalių interjero sprendimų kūrėja prie tokių pozityvių reakcijų įpratusi: „Galime nieko nesuprasti apie augalus, bet visada reaguosime į juos teigiamai, jausime malonias emocijas.“

„Jeigu vienoje patalpoje su mumis būna, auga gyvas medis – tai labai stipru.“

„Flow” verslo centras – viena iš biurų erdvių, kurios augalais rūpinasi S. Pranaitė.
Čia stabtelėti kavos gali ir praeiviai.

Tarp lauko ir vidaus

Prieš septynerius metus Šiaurės miestelyje atidariusi augalų ir kavos studiją, S. Pranaitė pastebėjo, kad žmonės čia užsibūna, nes jaučiasi atsipalaidavę, būna geros nuotaikos. Netruko suprasti, kad jie taip reaguoja į auga-

lus. Per kelerius metus augalai ėmė skverb-
tis visur – į namus, restoranus, viešąsias
erdves ir biurus. Nenoras grįžti į šaltus,
pernelyg neutralių spalvų biurus, kuriuose,
rodos, nėra šviežio oro, – masinis reiškinys
po karantino. Kaip ir nusivylimas tobulais
plastikiniais augalais.

„Mes neturime jausti didelio skirtumo tarp vidaus ir lauko, norime, kad mus suptų gyvybė, – pokyčius aiškina Skaistė, parenkanti biurams tinkamus augalus ir juos prižiūrinti. – Plastikinis augalas nesukelia emocijos. O jeigu vienoje patalpoje su mumis būna, auga gyvas medis – tai labai stipru.“

Ir stipru, ir realu: įkurdinti gyvus medžius jai tenka naujuose biurų pastatuose, technologijų, prekybos centruose ar viešosiose erdvėse. Štai „Flow“ verslo centre sužydėjo bucida – juodasis atogrąžų medis. Išparduotųjų centre „Outlet“ lankytojus stebina iki septynių metrų aukščio ištįsę fikusai. Yra tekę sulaukti prašymų viduje užauginti ąžuolą, bet kad ir kaip norisi įprastos Lietuvai augmenijos, patalpose nėra sezoniškumo, todėl labiausiai tinka džiaugtis tropiniais augalais.

Mes neturime jausti didelio skirtumo tarp vidaus ir lauko.

Daržai darbe ir švarus oras

Nors vilniečiai į gamtą su kompiuteriais dar persikelia nedrąsiai, darbo vietose jiems jau reikia tokios aplinkos kaip namuose. Per kovidą įpratę dirbti vienetuose, žmonės sunkiai grįžta į atvirus biurus. Įvairūs moksliniai tyrimai rodo, kad čia jie vis labiau jaučiasi blaškomi įvairių trikdžių, nuolat stebimi, susikaustę – net su klientais ima kalbėti pritildę balsą. Krenta darbingumas. O štai daug žalios spalvos, augmenija patalpose veikia raminamai, žmonės susikoncentruoja ir tampa produktyvesni.

Augalai ir oro drėgmę patalpų dykumose pakelia, tokioje aplinkoje darbuotojai geriau

jaučiasi, mažiau serga, pastebi, kad netgi raukšlių „prisigamina“ mažiau. „Tai keičia biurų konceptą, – pasakoja žalių interjero sprendimų kūrėja Skaistė. – Tikėtina, kad negrįšime į kabinetus, bet biurai įgauna kitokią prasmę ir erdvę.“

Bus daugiau uždarytų ramybės salelių su augalais, kuriuos prižiūrės nebe minutę kitą skirianti administratorė, o biurų augalų profesionalai. Ir patys darbuotojai – užsienyje prigyja tokios idėjos: komandos kuria daržus arba kiekvienas pamėgina iš sėklos užsiauginti salotą, gėlę, ridikėlį terapiniais tikslais. Tokios minimalistinės lysvės ar didesni daržai, prognozuoja Skaistė, mažins stresą darbe, didins supratimą apie žalius sprendimus, gamtą ir net padės atgauti pasitikėjimą, kad galime patys pasirūpinti sau reikalingais resursais. Galų gale, jeigu miestą ištiktų krizė ir tektų parą praleisti darbo vietoje – ar ne puiku būtų ne tik maitintis užkandžiais iš stalčiaus ir virtuvėlės lentynų, bet ir nusirašyti užsiaugintą pomidorą?

„Kiek jaunų biuro žmonių kaifuoja pasodinę sėklytę ir laukdami daigelio! Mes galim nesigilinti, bet kai matom, kad mano pasodinta sėklytė pradeda dygti, apima didžiulis pasitenkinimas. Kodėl biure nesukurti erdvės, kurioje turėtume savo gabalėlį žemės – nemažai didelių užsienio kompanijų jau turi daržiuskus, – naujas idėjas, kurioms įgyvendinti įkūrė įmonė „Biosyncora“, vardija augalų žinovė. – Gyvendami butuose mieste, savaitgalį skubame įkišti į žemę rankas, tempiame gamtą mažais gabaliukais į namus, bandome ją inkorporuoti į darbo vietas. Mes esame gamtos dalis, nors norime save nuo jos atskirti.“

Bet pirmiausia, sako Skaistė, verta prisiminti, kad augalai gamina deguonį – tik jų turi būti

daug, proporcingai didžiulėms biurų erdvėms. Jai ne kartą teko lankytis biuruose, kuriuose karšta, nuolat trūksta šviežio oro, gaivos pojūčio, o spalvinė gama nyki. Darbuotojai prie to pripranta, bet nesijaučia gerai. Juk moksliniai tyrimai jau įrodė, kad geresnis biurų vėdinimas pagerina darbuotojų sveikatą, jiems lengviau susikaupti. Dabar pasaulyje kalbama apie architektūros, interjero ir kraštovaizdžio dizaino sintezę, kuria siekiama sukurti su žmogaus prigimtimi suderinamas ekosistemas – vieną iš ateities miestų krypčių.

„Stiklas, metalas, betonas, pilka, juoda, balta – taip įprastai atrodo mūsų biurai. Įdomiausia, kad atėjus viskas atrodo modernu, nauja, gražu, aš darbuotojams giriu biurą, o jie sako: „Bet mums kažko trūksta.“ Kai į betoninį biurą įdedu žalios spalvos, jis kaip feniksas atgyja. Mes galime ir modernizmą pasidaryti labai jaukų, urbanistiniams objektams parinkti šiuolaikiškus, aiškių formų augalus, sujungti gyvybę kad ir su metalu – efektas būna labai geras“, – sako Skaistė, matanti, kaip keičiasi didelių viešų pastatų interjeras, atgyja primiršta tradicija vidaus augalus vasarą išnešti į balkonus, terasas.

Vis daugiau viešųjų erdvių, organizacijų modelių kuriama pagal gamtos ekosistemas.

Veikti kartu su metų laikais

Biuro baldai dabar vis dažniau gaminami su specialiomis vietomis augalams, kad darbuotojai jaustųsi geriau. Skaistė su kolegomis renka lietaus vandenį augalams purkšti ir

laistyti – toks tvarus ir augalams naudingas požiūris Vilniuje gana inovatyvus. Visai kitaip ji vertina ir biuro augalus – kaip asmenybes su savo poreikiais ir charakteriais. Pavyzdžiui, paparčių, sukulėtų ir kaktusų bendrijos gražiai atrodo tik dizainerių brėžiniuose. O ypač daug rūpesčio tenka į vidaus erdves atkeliaujantiems medžiams: „Pradžioje adaptuodamiesi medžiai stresuoja, stagnuoja, o kai apsipranta – gyvena. Kartą lapkritį į biurą atvežė medį, tai pats blogiausias laikas medžiams keliauti. Jis numetė visus lapus. Reikėjo labai daug pastangų medžiui atgaivinti – dabar žaliuoja.“

Nuo žalių, tvarių, patogiai veikiančių miestų pasaulyje pereinama prie regeneratyvių, vis daugiau viešųjų erdvių, organizacijų modelių kuriama pagal gamtos ekosistemas – pavyzdžiui, vabzdžių, paukščių bendruomenių, augalų. Todėl, apgyvendinę biuruose medžius, darbuotojai kartais klausia Skaistės: „O kas toliau?“ Jos bendramintė, aplinkosaugininkė, sistemų virsmų fasilitatorė ir gyvų organizacijų ambasadorė Lina Šleinotaitė-Kalėdė įsitiikinusi, kad tankiai apželdinti žali verslo biurai neišgydys vidinio gamtos ilgesio ir suvokimo, kad nors nutolome nuo gamtos, patys irgi esame jos dalis. Todėl kitas žingsnis – regeneratyvūs miestai, organizacijos: „Mūsų pusė plaučių sistemos yra medžiuose ir žaliuose augaluose, turinčiuose chlorofilų. Kiekvieną kartą įkvėpiant ir iškvėpiant. Kad sugrįžtume į save ir verslus, kurie turtins mūsų gyvenimus ir žemės resursus bei nešios mūsų anūkus ir dar septynias kartas į priekį, mes turime savo gyvenimą ir verslo ritmą derinti prie gyvybės, 3,8 mlrd. veikiančios gamtos sistemos logikos, sezoniško keturių metų laikų cikliškumo ir verslo susitikimų, biurų gamtoje. Jei spėsime.“

Bus daugiau ramybės salėlių, o modernizmas taps jaukesnis. Medis išparduotuvių centre „Vilnius Outlet“.

Slapti Vilniaus turgeliai: ne (tik) hipsteriams

Jurga Tvaskienė

Vytautės Ribokaitės nuotraukos

Buvo laikai, kai pirmieji Vilniaus maisto „bloggeriai“ šviežios sezoninės žuvies važiuodavo ne kur kitur, o į Karoliniškių turgų. Jau prieš gerus dvidešimt metų vėlų rudenį būtent Karoliniškėse būdavo galima rasti šviežių ir miestiečiams labai egzotiškų vėgėlių, o pavasariop – stintų. Dabar prekybos vietų, net labai prašmatnių, apstu, bet senieji rajoniniai turgeliai neužleidžia pozicijų.

Karoliniškėse – proga patirti organiškai natūralų turgelį.

Močiutė mane mokydavo: „Mėsą geriausiai iškapoja Halės turguje.“ (Podhalėje – taip senieji vilniečiai sakydavo lenkiška maniera.) Mėsą pirkdavome tik Halėje. O Kalvarijų turguje, prie kurio gyvenome, – sezonines daržoves. Ir arbūzus iš žvitrų pietiečių. („Mergaitė, a, mergaitel!“ – šaukdavo jie mano močiutei, kuri žvelgė rūščiai, bet širdyje, žinau, net neabejojo esanti verta tokio susižavėjimo.)

Turgaus diena su mama – tai ištisas spektaklis. Mes su tėčiu slenkame atsilikę, visai pamestais, kad su ta moterimi neturime nieko bendra. Kalvarijų turgaus pardavėjai, puikiai mamą

pažįstantys, turbūt irgi norėtų nieko bendra neturėti, bet šypsosi. Mama derasi aistringai, baksnoja lakuotu nagučiu į jos virtuvės meną įžeidžiančią mėsą, nueina ir vėl sugrįžta, kol mūsų krepšys prisipildo. O kitą savaitgalį spektaklis kartojasi.

„Kur apsiperki?“ – ištisus dešimtmečius šis paprastas klausimas keičia ne tokį subtilų „iš kur esi?“. Vilniečiai apsiperkti eina į turgų.

Mums turgus – beveik šventas ankstyvo šeštadienio ritualas. Ir ne senoji Halė, kurioje „salos“ užsieniniais pavadinimais vis labiau į kampą spaudžia mėsos ir daržovių pardavėjus. Ir net ne

Šefas Lukas Liaugminas gamina pačiame Justiniškių turgaus gale atidarytame „Soviki“ paviljone.

Kalvarijos. Tikslas – miesto pakraščiuose veikiančys nuošalesni turgeliai, apie kuriuos neretai žino tik vietiniai. Juose ieškome lietuviškos egzotikos. Šviežutėlių naminių kiaušinių. Tik ką pamelžto pieno. Daržovių ir miško gėrybių.

Tiesa, šeštadieninio ūkininkų turgaus prie „Akropolio“ nepavadinsi nei mažu, nei nuošaliu. Sunku patikėti, bet jis veikia jau daugiau kaip penkiolika metų. Pažįstami pardavėjai. Pažįstami tie patys pirkėjai. Nors pastaraisiais metais daugėja tikro maisto ieškančių baltarusių ir ukrainiečių. Jei atvažiuosite devintą rytą, dairytis galėsite laisvai. Jei vienuoliktą – jau teks grumdytis minioje.

Ko verta ieškoti? Turgelio pradžioje augalotas vyriškis siūlo šviežių daigų. Saulėgrąžų, žirnelių, ridikėlių, liucernų, brokolių. Daigai švarūs, neperaugę, neapvytę, patys prašosi į lėkštę. Kaina apie 1,5 euro už 100 gramų. Patikėkite – 100 gramų yra daug.

Šalia daigininko – močiutytė su gėlių puokštėmis ir grybais. Jei miške išlindo baravykų – pardavinės baravykus. Šviežutėlius.

Einame toliau. Nosį pradeda kutenti toks iš vaikystės atplaukiantis, gardus alksninio dūmo kvapas. Sakysite, visi rūkyti gaminiai kvepia? Toli gražu. O iš Marcinkevičių ūkio palapinės sklindantis kvapas išduoda, kad lašiniai ir dešros, kumpiai ir skilandžiai rūkyti tikru dūmu. Pardavėja nešykšti – duoda paragauti. Beveik priešais – mylimiausias daržovinininkas Arūnas siūlo Laimutės ir Arūno Rimkų iš Kėdainių rajono užaugintų gėrybių. Pirmieji tikri agurkai būna tik pas jį. Paskutiniai sezono pomidorai – kartais iki lapkričio – būna tik pas jį. Kai pasako kainą, visada norisi perklausti, ar nenuskriaudžia savęs. „Vieną kartą gyvename“, – numoja ranka.

Tolimiausiam šio turgelio gale, jei žiūrėtume nuo centrinio įėjimo, – tikra pievų karalystė. Iš

„Genutės uogienės“ mielų pardavėjų galima nusipirkti jaunučių dilgėlių, garšvų, pienių lapų, rūgštynių, įvairiausių rūšių ir spalvų salotų.

Dar – Romos Bartkuvienės skaniausias šviežias ožkos sūris visame Vilniuje. Vien dėl jo verta atvažiuoti. Ir – dėl pasakojimų apie auginamas ožkytes. (Regis, tokie mieli padarėliai, kitaip nei močiutės auginta velnio ožka Ciba, raguotas Vilniaus priemiesčio vaikų siaubas.)

Reikia kiaušinių – yra kiaušinių. Beveik ant kas antro prekystalio. 3–3,5 euro – standartinė kaina. Vasaros pradžia pakvimpa tikromis braškėmis.

Yra medžioklės jausmas, nes kas kartą šiame turgelyje gali tikėtis kokio mažo mielo netikėtumo: tai pasirodo pirmieji smidrai, tai kažkas „pabandy-mui“ užaugino senovinių beveik juodų morkų, tai priraitė virtinių su žvėriena. Ir kaip gera žinoti, kad maistas, kurį valgys šeima, išglostytas tų mielų žmonių rankų – Arūno, Laimutės, Romos.

Kur?

Ozo g. 25

Kada?

Šeštadieniais, nuo 7 iki 15 val.

O štai žuvies vis tiek važiuojama į Karoliniškių turgelį. Tiesa, tikriems hipsteriams jis nerekomenduotinas: nuo realybės gali ištikti nervų priepuolis. Karoliniškių turgus nėra švarus. Karoliniškių turgus yra organiškai natūralus. Su savo kvapais, išdaužytu grindiniu ir žuvimi, išpleikta tiesiog prieš paviljoną. Tinka užgrūdintiems lankytojams, mačiams ir ispanų žvejų laimikį, išdėliotą tiesiai ant akmenų, ir Balkanų turgų chaosą.

Žuvis – Karoliniškių turgaus specializacija. Viskas, kas pagaunama Lietuvos upėse ir ežeruose,

viskas, kas užauginama gausėjančiose žuvų fermose, yra čia. Karpiai, lydekos, šamai, eršketai, starkingai, raudės, net švieži unguriai – prašom, ko ieškote? Ir kaip kiekviename turguje – budrumas nepakenks. Aš paprasčiau leisti žuvį pauostyti: pardavėjos antakiai kyla aukštyn, bet kodėl gi ne?

Kur?

L. Asanavičiūtės g. 35

Kada?

Kasdien nuo 7 iki 15 val.,
išskyrus pirmadienį

O štai Justiniškių turgus – solidus ir solidėjan-tis. Apsipirkti į jį atvažiuoja išmanantys žmonės iš centro. Nors paviljonuose siūlomos daržovės – dažniausiai įvežtinės, bet yra ir savo užaugintas gėrybes parduodančių ūkininkų. Kas supranta, daržoves perka pas Jolantą ir jos vyrą Mišą. Tiesa, tikroji šio turgaus specializacija – šviežia kiauliena ir mėsos gaminiai.

Bet įdomiausia, kad Justiniškių turguje pradeda atgimti senojo tradicinio turgaus dvasia: gali ne tik apsipirkti, pasiderėti, pabendrauti, bet ir užkąsti.

Vietinė įžymybe tampa jaunas šefas Lukas Liaugminas, gaminantis pačiame turgaus gale atidarytame „Soviki“ paviljone. Jaunuolis yra dirbęs keliuose Danijos restoranuose, pelniusiuose „Michelin“ įvertinimą, bet Justiniškes užkariauti kol kas bando paprastesniais patiekalais. Iš pradžių „topas“ buvo vištienos sultinys (kvapnus ir riebus, bet ne stulbinantis) ir lėtai virta vištiena su ryžiais, salotomis bei čimičiuri padažu. Už viską – 10 eurų, maistas kokybiškas ir sotus, nors salotose pekino kopūstą būtų galima keisti vertingesne daržove.

Menu po truputį plečiasi: atsiranda *wokų* (sako, sesuo išprašė), šaltibarščių, salotų. Ar vietiniai perka salotas? Lukas tvirtina, kad nori gaminti tai, kas patinka jam ir jo draugams – tiems, iš centro, kuriuos bando pritraukti į Justiniškes.

Beje, jaunasis šefas – ne vienintelis maitintojas Justiniškių turguje. Per kelis žingsnius nuo jo šiltą maistą siūlo „Vilnijos“ čeburekų paviljonas. Kvepia iš tolo ir gardžiai. Prie čebureko galima nusipirkti ir sriubos: ukrainietiškų barščių, šiupininės ar charčio. Viskas – po 3,5 euro.

Šiame turguje yra net baras – Justiniškių alaus baras. Bet daugelis vietinių į jį eina dėl Kijevo kotletų – porcija kainuoja vos 5 eurus.

Kur?

Rygos g. 13A

Kada?

Kasdien nuo 7 iki 16–19 val.

Kartais, vedini medžiotojų instinkto, nukeliamame net iki Naujosios Vilnios turgaus. Ar verta važiuoti specialiai iš miesto? Vargu bau, nes turgelis kaip turgelis. Bet štai pernai vasarą ten atsirado trešnių pardavėjas – kokios dieviškai saldžios buvo tos trešnės, augančios, kaip sakė, ant šimtamečio medžio jo sode Baltarusijos pasienyje! Jau ir vėl dairausi – gal ir šįmet prinoko?

Bulvių galite stabtelėti Bizonų slėnyje, tai yra prie „Circle K“ degalinės.

Na, o jei labai mėgstate lietinius blynelius su mėsa ar varške, bet namie tokių niekas nepagamina, Naujosios Vilnios turgaus parduotuvėlėje, kurioje prekiaujama mėsos ir šaldytais kulinarijos gaminiiais, galite gauti ypač skanių šaldytų blynelių.

Kur?

Genių g. 19

Kada?

Kasdien 7.30–16.30 val.,
išskyrus pirmadienį

Pakeliui į *Vileiką* (taip Naująją Vilnią vadina vietiniai) galite stabtelėti Bizonų slėnyje, tai yra prie Žirmūnų tilto esančios „Circle K“ degalinės. Kadaise šioje vietoje veikė alaus baras, publikos vadintas „Bizonų slėniu“. O į plačią paupio pievą, vaikų džiaugsmui, atvažiuodavo

keliaujantis žvėrynas ir cirkas. Liudininkai pasakoja, kad prie cirko pardavinėdavo ledus – su tikrais lazdynų riešutais!

Dabar nelikę nei pievos, nei baro, bet degalinės teritorijoje vis dar susirenka keli daržovėmis prekiaujantys ūkininkai. Reikia nebrangių, bet tikrai lietuviškų bulvių, morkų ar kopūstų? Tada jums – į Bizonų slėnį!

Kur?

Sporto g. 16A

Kada?

Šeštadieniais

Urbanistinės kalvos ir tarpekiai

Maršrutą sudarė Vladas Ulinskas
Vytautės Ribokaitės nuotraukos

Dešiniajame Neries krante XXI amžiuje atsiradę biurai pasakoja, kaip formavosi dirbtinė kalva. Tai ne gamtinis landšaftas, o iš pastatų siluetų susidarantis kalnynas.

Kaip gamtoje kalnai nebūna vienoje linijoje, taip pat ir ši kalva su tarpekiais, viršūnėmis ir nužemėjimais. Rytuose ji prasideda ties Geležinio Vilko gatve, kyla iki aukščiausio taško – „Europos“ verslo centro, už jo staigiai leidžiasi iki Kalvarijų gatvės. Žvelgiant nuo senamiesčio, kalvą sudaro trys planai. Arčiausiai mūsų yra dalis iki Konstitucijos prospekto, kurios centre karaliavusį „Lietuvos“ viešbutį keičia verslo centras „Artery“. Antrame plane pagrindinė kalnagūbrių grandinė – Konstitucijos prospektas, tarpekis – Moksleivių rūmai. Šiaurinis šlaitas yra jauniausias. Čia turėtų būti intensyviausia kalnodara.

Kviečiame pasidairyti po Vilniaus vertikales! Visą maršrutą, kurio ilgis 3,5 kilometro, rasite Neakivaizdinis-vilnius.lt ir nemokamoje programėlėje „Neakivaizdinis Vilnius“.

Urbanistinė kalva

Baltasis tiltas

54.69119, 25.28597

Prieš penkiasdešimt metų Šnipiškių aukščiausias pastatas buvo Šv. arkangelo Rapolo bažnyčia. 7-ajame dešimtmetyje atsiranda projektas dešiniajam Neries krantui apstatyti. Parengti viziją paskiriama

gana jaunam, bet jau garsiam architektui Algimantui Nasvyčiui. Būtent jam gimė idėja, kad pastatai gali suformuoti urbanistinę kalvą. Numatyta, kad viešbutis „Lietuva“ – tos kalvos viršūnė. Įdomu tai, kad autorius įkvėpimo sėmėsi ne iš Vakarų didmiesčių panoramų, o iš Vilniaus senamiesčio. Nagrinėdamas nuotraukas jis pastebėjo, kad bažnyčios grupuojasi į kalvas, – atrodė, kad užčiuopė Vilniaus užstatymo esmę.

Šiuolaikinis miestas gali būti ne mažiau įdomus nei istorinis.

Vietą planetariumui parinko didelis jo entuziastas A. Nasvytis.

54

Viešbutis „Radisson Blu Lietuva“

Konstitucijos pr. 20
54.694712, 25.275392

Viešbutį 1963 metais suprojektavo broliai Algimantas ir Vytautas Nasvyčiai. 85 metrų aukščio „Lietuva“ tapo aukščiausiu urbanistinės kalvos tašku. Pagrindinis akcentas buvo du viršutiniai ažūriniai aukštai, kuriuose veikė ne visiems prieinamas restoranas „22 aukštas“.

Viešbučio interjerą ir aplinką puošė garsių dailininkų darbai. Stanislovo Kuzmos skulptūrą „Sutartinė“ galima pamatyti viešbučio automobilių aikštelėje. Dangoraižyje buvo 337 kambariai. Tamsioji istorijos pusė – išskirtinis KGB dėmesys. Kambariuose buvo sumontuota pasiklausymo įranga, bendrose erdvėse veikė telekameros: siekta užverbuoti JAV įkurtų kelionių agentūrų darbuotojus.

Planetariumas

Konstitucijos pr. 12A
54.693529, 25.278155

Turbūt unikaliausias dešiniojo Neries kranto objektas. Įvykus proveržiui kosmoso pasiekimų srityje, kilo didžiulis susidomėjimas, tad dabartinėje Jono Basanavičiaus gatvėje 1962 metais duris atvėrė planetariumas. Po kelių audringos veiklos dešimtmečių nutarta jį rekonstruoti, bet įvyko klaida: išaiškėjo, kad naujas žvaigždžių projektorius... per didelis kupolui. Įranga buvo labai brangi, senajame planetariume neįmanoma jos pritaikyti, pigiau statyti naują! Todėl ir pastatytas 12,5 metrų skersmens kupolas, apdengtas metaliniais žvynais, kuriuos pagamino Klaipėdos laivų statykla.

Planetariume lankėsi vienas pirmųjų į atvirą kosmosą išėjusių žmonių – lietuvių kilmės Aleksejus Jelisejevas, taip pat „Space

Shuttle" misijų vadovas Karolis J. Bobko.
Šiuo metu vyksta rekonstrukcija, duris atvers
STEAM centras.

Verslo kompleksas „Artery“

Konstitucijos pr. 18B
54.694941, 25.276032

Neabejotinai labiausiai aptarinėjamas urbanistinis pokytis yra K18B biuro virsmas „Artery“. Ir dėl to, kad pakeitė dešiniojo Neries kranto perspektyvą, ir dėl kristalą primenančios formos. Prie jo kūrimo ranką pridėjo vienas žymiausių pasaulio architektų – Danielis Libeskindas.

Šioje vietoje pastatų aukštlingumo riba yra 35 metrai, o „Artery“ – 82 metrų aukščio. Vis dėlto projektą išteisinga tai, kad pastatas neužstoja urbanistinės kalvos viršūnės, pietinės dalies nuolydžiu įsilieja į Neries terasą ir gerai įsikomponuoja į viešąją erdvę. Dabar požemine perėja bus galima išnirti ne tik kitoje Konstitucijos prospekto pusėje, bet ir nusileisti prie Baltojo tilto. Taip biuras taps tarsi arterija – pro ją praeis gausybė žmonių.

Trigubas stiklinis komplekso fasadas užima net 18 tūkst. kv. metrų. Prie jo kūrimo ir gamybos prisidėjo komanda, dirbusi su Dubajaus „Burj Khalifa“ projektu. Pastatas turės iki šiol Lietuvoje nematytą sprendimą – atrijų, prienamą visuomenei visą parą.

Sukurti „Artery“ kristalo formai
prireikė sudėtingų konstrukcijų.

Verslo centras „Flow“

Lvivo g. 21

54.696183, 25.280089

Kaip išduoda pavadinimas, biuro filosofija – sukurti „būseną, kai iššūkis jungiasi su įgūdžiu, kai sutelkiamos mintys ir įtempiamas mąstymas“.

Pastatą projektavo „Architektūros kūrybinė grupė“. Gana nedideliame 33 arų sklype reikėjo sutalpinti viešąją erdvę ir didelį biurų pastatą taip, kad jis netaptų nauja architektūrinės kal-

vos dominante. Tai tarsi du (iš tikrųjų vienas) 20 ir 15 aukštų liauni vienas kitą remiantys pastatai. Anot autorių, idėja buvo sukurti tokią formą, kuri tarytum uždanga atidengtų tai, kas slypi už kalvos.

Už pastato yra didelis amfiteatras su augalais – didžiulis suolas, kviečiantis atsipūsti. Ant žemesniojo korpuso stogo įrengta apie 500 kv. metrų apželdinta terasa, nuo kurios matosi senamiestis.

Biuras turi net tris žaliąsias erdves, skirtas darbuotojams atsipūsti lauke.

„Quadrum“ pasakoja apie gyvenimą, besisukantį aplink bokštus.

57

Verslo centras „Quadrum“

Konstitucijos pr. 21
54.698341, 25.270914

Vienas labiausiai pavykusių biurų pastatų dėl kontekstualumo, atvirumo visuomenei ir jaukumo (taip, biuras gali būti jaukus!). Jis sudarytas iš trijų spirale besisukančių bokštų ir centrinio vidinio kiemelio. Pastatas yra norvegų, danų ir lietuvių architektų kūrinys.

„Quadrum“ unikalus dėl savo konstrukcijos – tarp antžeminės dalies ir požeminės auto-

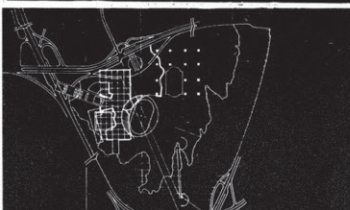
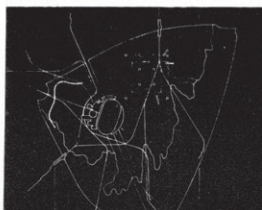
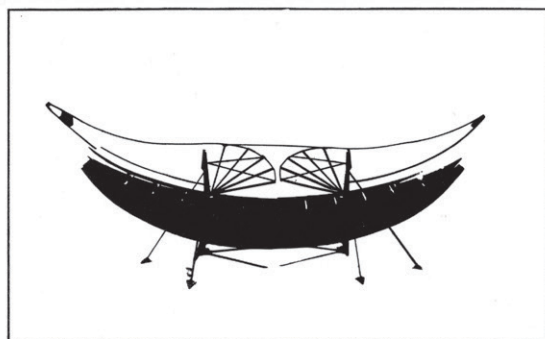
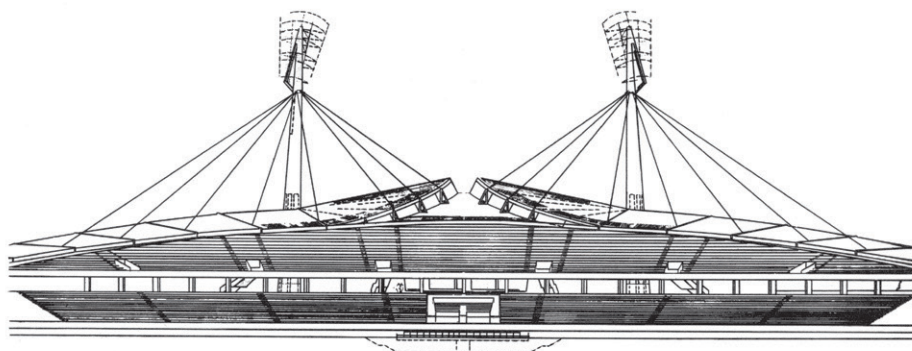
mobilių aikštelės išlieta dviejų metrų storio perdangos plokštė, panaudoti laivų statybos profiliai. Žemės nusėdimai ir poslinkiai kompensuojami bokštų judėjimu guoliais – kaip pakeliamuose tiltuose.

Jei gerai įsižiūrėsite į bet kurią sieną, pamatysite, kad fasado raštas sukurtas iš figūrų kompozicijos interpretuojant kvartalo vaizdą iš paukščio skrydžio. Pirmojo aukšto fojė yra meno kūrinių, kuriuos gali visi apžiūrėti: Linos Kaminskaitės iš neoninių vamzdelių „išrašytas“ „Pokalbis“ ir Žilvino Kempino „Illuminator“ – iš grublėto betono sukurtas mėnulis.

Neįvykusi ateitis

Agnė Šimkūnaitė, Vilniaus muziejus

58

Praėjusiame amžiuje Vilniui buvo pasiūlyta gausybė vizijų, turėjusių potencialo pakeisti ne tik miestiečių gyvenimo kokybę, bet ir miesto veidą. Nuskambėjo ne vienas ambicingas planas: nuo šiaurės, pietus, rytus ir vakarus sujungiančio tarpkontinentinio jūrų, upių, geležinkelių ir kelių infrastruktūros mazgo iki utopinių urbanistinių fantazijų, pavyzdžiui, tobulo apskritimo formos miesto.

Šią idėją tarpukariu pasiūlė vilnietis grafikas Januszas Tłomakowski. Studijuodamas Paryžiuje, jis susižavėjo gražiojo miesto urbanistine koncepcija (angl. *City beautiful movement*). Tai buvo judėjimas, siekęs tvarkingą ir harmoningą miestą kurti pasitelkiant taisyklingas geometrines formas, erdvumą ir apželdinimą. Vilniui Tłomakowski buvo parinkęs tobulo apskritimo formą, kurios centras turėjo būti Misionierių bažnyčia.

Tarp įvairių idėjų ir vizijų galima rasti ir tokių, kurios pakursto *dėją vu* jausmą, – jau tarpukariu buvo siūloma statyti reprezentacinį stadioną. Tiesa, ne ant Šeškinės, o ant Tauro kalno. Buvo parengtas modernus stadiono projektas su gelžbetonio tribūnomis 1100 žiūrovų, restoranu, kasų paviljonais ir iškilmingais įėjimo vartais. Tačiau planai nebuvo įgyvendinti (regis, neišsipildžiusių idėjų turėti stadioną praeiksmas tebesitėsia!). Galiausiai nuspręsta reprezentacinio stadiono lokaciją pakeisti ir jį įrengti kareivinių teritorijoje dešiniajame Neries krante. Čia, prie dabartinės Rinktinės gatvės, už Sporto rūmų, stadionas pradėtas statyti maždaug 1921 metais, o pirmosios rungtynės jame sužaistos jau 1922 metais, dar neužbai-

gus stadiono statybų. Atidarymo rungtynes žaidė dvi karių komandos, o išskilmėse dalyvavo pats Józefas Piłsudskis.

Jau tarpukariu buvo siūloma statyti reprezentacinį stadioną.

Šis stadionas per savo gyvavimo laiką buvo ne kartą priskirtas skirtingoms sporto draugijoms, o su naujais šeimininkais gaudavo ir naują pavadinimą. Sovietmečiu jis rekonstruotas į daugeliui geriau žinomą Žalgirio stadioną. Tai buvo didžiausias stadionas Lietuvoje, kuriame rungtynes bei koncertus žiūrovai galėjo stebėti iki pat jo uždarymo 2011 metais.

1933 metų rugpjūtį tarp dabartinių Ulonų ir Verkių gatvių, kareivinių pašonėje, iškilmingai atidarytas Józefo Piłsudskio vardo stadionas. Jis, nors ilgainiui ir pakeitė statusą (tapo futbolo aikšte), buvo aktyviai naudojamas iki pat praėjusio amžiaus paskutiniojo dešimtmečio vidurio.

Tarpukariu Vilniuje buvo ir daugiau futbolo aikščių, žinoma, jų būklė, dangos kokybė skyrėsi, tačiau tokiose aikštėse kaip J. Jakšto ir A. Vivulskio gatvėse, pasak istorikų, vilniečiai gimnazistai, lengvosios atletikos entuziastai bei klubo „Sokol“ nariai žaisdavo futbolą.

Stadiono būta ir Kalnų parke, vyresniems vilniečiams jis žinomas „Dinamo“ pavadinimu. Šis stadionas, kaip ir dauguma to meto sporto aikštynų, buvo labiau skirtas kariškiams, o

◀ Vilniaus centrinio stadiono konkursinis projektas, archit. L. Merkinas, S. Šarkinas, konstruktoriai V. Velavičius, V. Pavlovič. Projekto atspaudas, asmeninis archyvas.

Reprezentacinio stadiono ant Tauro kalno projektas, inž. W. Markiewicz, 1927. AAN.

ne paprastiems vilniečiams. Vėliau stadionai nunyko arba panaikinti sovietmečiu, kaip nutiko ir Piłsudskio stadionui.

Idėja stadioną statyti jau legenda tapusioje vietoje – ant Šeškinės kalvos keteros – užgimė 1984 metais. Paskelbtas konkursas Vilniaus miesto centrinio stadiono projektui sukurti. Užmojai buvo rimti, komplekse planuota įrengti 30 tūkstančių žiūrovų talpinančią areną, treniruočių aikštyną su keturiomis futbolo aikštėmis, lengvosios atletikos stadionu, dešimt teniso kortų, kitomis žaidimų aikštelėmis ir futbolo miesteliu. Uždaramė projektų konkurse dalyvavo keturi Miestų statybos projektavimo instituto kolektyvai – trys iš Vilniaus ir vienas iš Kauno. Tarp pasiūlymus pateikusių komandų buvo architektų Leonido Merkino ir Sauliaus Šarkino tandemas. Antrąją vietą idėjų konkurse užėmė architektų

Juliaus Jurgelionio, Kęstučio Pempės ir Gyčio Ramunio kolektyvas. Geriausių tąkart išrinktas Algimanto Nasvyčio vadovaujamos architektų ir konstruktorių grupės projektas.

Stadiono statyba pradėta 1989 metais, kelti ambicingi tikslai ir darbus planuota baigti per metus. Statybų procesas nebuvo sklandus, užtruko ir persikėlė į nepriklausomos Lietuvos laikus. Politinių ir ekonominių audrų fone buvo daug neužtikrintumo ir mažai pinigų, trūkinėjo medžiagų tiekimo grandinės, dėl to darbai ėjosi labai lėtai. Šis ambicingas stadiono projektas taip ir netapo tikrove, tiesa, dalis jo visgi buvo įgyvendinta – pastatyta požeminė arenos dalis, išbetonuoti pilonai ir pradėtos lieti viršutinės arenos dalies konstrukcijos. Vėliau buvo idėjų stadiono griaučius konservuoti, tačiau galiausiai, 1993 metais, stadiono projektas sustabdytas.

Nacionalinis stadionas vėl prisimintas 2007 metais, kai buvo aktyviai ruošiamasi Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmečio renginiams. Stadiono projektas atgimė nauju vardu, jį būtume vadinę Tūkstantmečio stadionu. Savivaldybės architektai, įvertinę kadaise ant Šeškinės kalvos pradėtų statyti ir neužbaigtų stadiono griaučių būklę, pateikė keletą korekcijų ir nusprendė, kad statybas galima tęsti. Stadioną ir vėl užsimota pastatyti labai greitai, vos per dvejus metus, tačiau projektas beveik iškart pradėjo strigti, politinės intrigos ir ant kulnų belipanti ekonominė krizė neleido deramai susidėlioti prioritetų. Galiausiai, išaugus kainai, darbai galutinai sustojo.

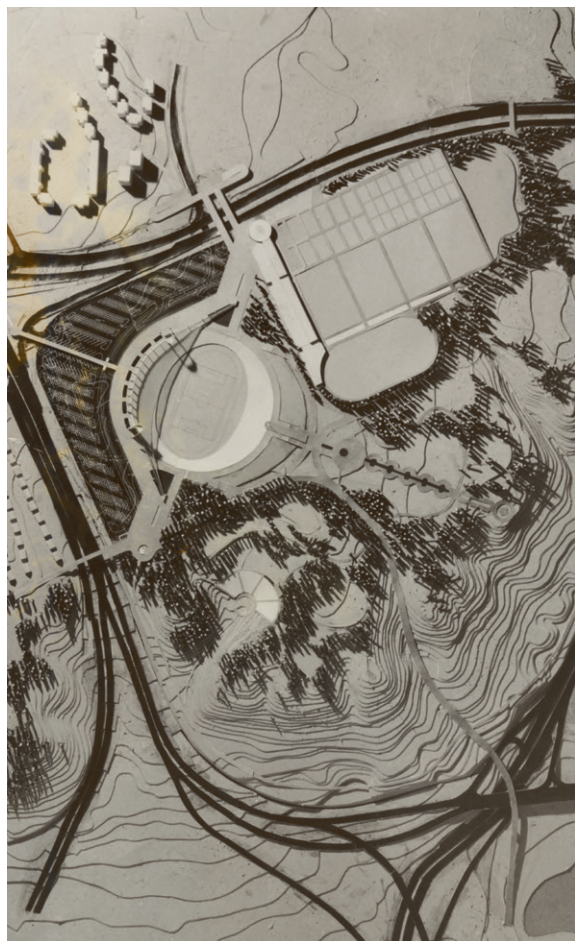
Užburtas ratas dar kartą apsisuko ir į pradinį tašką grįžo 2019 metais: nuspręsta atnaujinti stadiono projektavimo ir statybos darbus. Paskutiniai su stadionu susiję nuotykių – skandalas dėl galimai praloštų milijonų. Kol kas žadama, kad projektas taps realybe ir naujajame stadione rungtynes galėsime stebėti 2026 metais.

Tobulo apskritimo formos miestas, kuriame visos didžiosios sankryžos vadinamos vartais, jose – didingi paminklai.

Galbūt reprezentacinio Vilniaus stadiono idėja yra tik dar viena ambicinga vizija, kuriai nelemta išsipildyti? Kaip pradžioje minėtas tobulo apskritimo formos miestas, kuriame visos didžiosios sankryžos vadinamos vartais, jose – didingi paminklai Gediminui ar kryžių

primenantys dangoraižiai. Ši idėja (kad ir kaip ambicingai ir utopiškai skambėjo anuomet) taip niekada ir nebuvo įgyvendinta. Bet juk pasvajoti galima, ne tik apie Vilnių – didingą, modernų ir geometrinį miestą, bet ir apie stadioną – galbūt ne tobulą ar apskritą, bet pagaliau pastatytą. Tik galbūt šįkart pasistenkime, kad stadionas būtų vertas šio, ne vieną dešimtmetį trukusio, svajojimo ir laukimo. Skulptorius Mindaugas Navakas kadaise siūlė Lukiškių aikštėje pastatyti svogūno formos nacionalinę galeriją, o gal visgi pastatykime tokios formos stadioną?

Vilniaus centrinio stadiono konkursinis projektas, arch. A. Nasvyčio grupė, I premija, 1984. LNM.

FESTIVALIAI

Birželio 2–21 d.

Vilniaus festivalis

Lietuvos nacionalinė filharmonija,
Aušros Vartų g. 5

28-ąjį kartą skambantis festivalis stebins pianisto virtuozo Marco-André Hamelino kūriniais.

www.filharmonija.lt

Liepos 1–rugsėjo 18 d.

Kristupo vasaros festivalis

Jvairios miesto erdvės

Bažnyčios, Bernardinų sodas, Adomo Mickevičiaus bibliotekos kiemas – čia žydi pasaulio muzikos įvairovė!

www.kristupofestivalis.lt

Liepos 25 d.

„Jaunas kaip Vilnius“

Vingio parkas, M. K. Čiurlionio g. 100

Jau trečią kartą Vilniaus globėjo šv. Kristoforo dieną Vingio parkas vienam vakarui virsta populiariosios ir klasikinės muzikos scena su staigmenomis!

www.vilnius-events.lt

Liepos 15–26 d.

„Midsummer Vilnius“

Valdovų rūmai, Katedros a. 4

Dešimt neužmirštamų vakarų Didžiajame kieme: Martynas Levickis, džiazo superžvaigždė Gregory Porter, pianistė Hania Rani ir kiti.

www.midsummervilnius.com

Birželio 6–rugpjūčio 29 d.

„Vox organi Cathedralis“

Vilniaus arkikatedra bazilika, Katedros a. 2

Stojimo į Europos Sąjungos 20 metų sukakčiai paminėti skambės 27 šalių kompozitorių kūriniai vargonams.

www.vargonininkai.lt

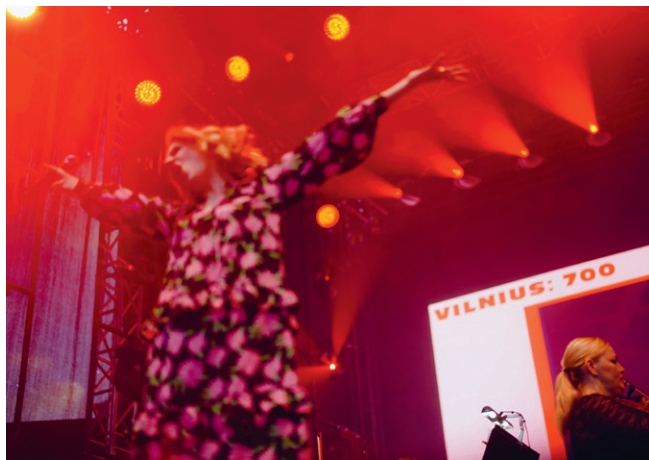
Rugpjūčio 30–rugsėjo 1 d.

Sostinės dienos

Atvirose miesto erdvėse

Masiškiausias kultūros festivalis – nuo paviljono „Knygų aikštė“ prie Katedros varpinės iki menų ir muzikos salelių Gedimino prospekte – kviečia švęsti visą Vilnių!

www.vilniusfestivals.lt

„Jaunas kaip Vilnius“. Ryčio Šeškaičio nuotr.

MENAI

Liepos 9–rugpjūčio 29 d.

„Gilios upės tyliai plaukia“

Po Liubarto tiltu

Nenuspėjamos miesto ir kino perspektyvos, neatrasti kūrėjai ir bendruomenės alternatyvioje aplinkoje – pamatysite naujausiai restauruotus filmus.

www.menoavilys.lt

Gegužės 30–birželio 16 d.

„Cirkuliacija“

Jvairios Vilniaus vietos

Tarptautinis šiuolaikinio cirko festivalis stebina triukais ir pasakoja istorijas apie žmones.

www.cirkuliacija.lt

Vasaros pirmadieniais

Filmų vakarai

Kultūros erdvė „Lukiškių kalėjimas 2.0“,
Lukiškių skg. 6

Rinktiniai filmai iš kino programos „Lokys, liūtas ir šakelė“ buvusio Lukiškių kalėjimo kieme.

www.lukiskiukalejimas.lt

Liepos 25–rugpjūčio 4 d.

„Sugrįžimo dienos“

Šiuolaikinio meno centras, Vokiečių g. 2

Po remonto lankytojams pirmą kartą atsiveriančiose ŠMC erdvėse – kompozitoriaus Antano Dombrovskij garso instaliacija iš „sienų atminties“ garsų.

www.cac.lt

SU VAIKAIS

Birželio 1–16 d.

Liepkalnio vandens kurortas

Liepkalnio g. 20

Liepkalnio vandens saugyklos požemiuose – vandens pramogos ir net vandens raketos konstravimas!

www.etm.lt

Birželio 15–29 d.

Dirbtuvės „Etnografija šeimai“

Istorijų namai, T. Kosciuškos g. 3

Muziejaus etnografijos saugykloje-ekspozicijoje rengiamos simbolių kūrybinės dirbtuvės.

www.lnm.lt

Visą vasarą

Instaliacija „Įkūnytose emocijos“

MO muziejus, Pylimo g. 17

Instaliacija kviečia į kūno ir emocijų pažinimo kelionę per pojūčius, kūrybines užduotis.

www.mo.lt

Atsinaujinęs ŠMC. Daumanto Savicko nuotr.

PARODOS

Birželio 3–14 d.

VDA studentų baigiamųjų darbų paroda

Senamiestis, Užupis, Naujamiestis

Daugiau nei 300 Vilniaus dailės akademijos studentų baigiamųjų darbų atkeliauja į miestą!
www.vdagraduation.lt

Birželio 9–26 d.

Vieno autentiško eksponato paroda

Signatarų namai, Pilies g. 26

Eksponuojamas dokumentas – 1949 metų vasario 16-osios Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio Tarybos Deklaracija, pasirašyta aštuonių partizanų vadų.
www.lnm.lt

Visą vasarą

„Suprasti Lietuvą“

Pilnininko namas, Arsenalo g. 1

Visuomenei atvertas XVI amžiaus pastatas Gedimino kalno pašonėje interaktyviai pasakoja Vilniaus pilių valdytojų ir visos šalies istoriją.
www.lnm.lt

Iki liepos 26 d.

„Diplomatų Lozoraičių šeimos moterys“

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Gedimino pr. 51

2024-ieji paskelbti Diplomatus Lozoraičių metais, todėl tyrinėjame istorijas apie juos ir Lietuvai svarbias šeimos moteris.
www.lnb.lt

Visą vasarą

„Neįrėmintos: Leis, Tabaka, Rožanskaitė“

Vytauto Kasiulio dailės muziejus, A. Goštauto g. 1

Trijų Baltijos šalių dailininkių: Malle Leis, Majjos Tabakos ir Marijos Teresės Rožanskaitės, 8-ojo ir 9-ojo dešimtmečio darbų paroda.
www.lndm.lt

Visą vasarą

„Invisible Angels“

Šv. Jonų bažnyčios varpinė, Šv. Jono g. 12

Vilniaus 700 metų jubiliejaus proga kompozitorius Toshio Hosokawa sukūrė garsinę instaliaciją Vilniaus universitetui – ją išgirsite bokšte.
www.muziejus.vu.lt

Birželio 7–rugpjūčio 23 d.

„Improvizuotas Čiurlionio kambarys“

M. K. Čiurlionio namai, Savičiaus g. 11

Patyriminėje parodoje atkuriamas Čiurlionio kambarys XVII amžiaus rūsių patalpose.
www.mkcnamai.lt

◀ Pilnininko namas. Augustino Bėkštos nuotr.

PO DANGUMI

Birželio 29–liepos 6 d.

Lietuvos dainų šventė

[Įvairios Vilniaus vietos](#)

Šimtmečio Lietuvos dainų šventė „Kad giria žaliuotų“ kviečia dalyvauti folkloro, kanklių, ansamblių, šokių renginiuose ir amatų miestelio veiklose.

www.dainusvente.lt

Liepos 16–19 d.

„Vilnius ORE“

[VU botanikos sodas, M. K. Čiurlionio g. 110](#)

Muzika gamtoje: Lotynų Amerikos ritmai, „Kamanių šilelis“, „Golden Parazyth“ ir Angelou.

www.sevenlive.lt

Visą vasarą

Virtualus Gedimino pilies gidas

[Gedimino pilies aikštelė, Arsenalo g. 5](#)

Ką slepia Gedimino pilis, kaip pamatyti kalno tunelius – patirkite nepažintą realybę naudodami interaktyvų gidą!

www.lnm.lt

Vasaros sekmadieniais

Mugė „Užantis“

[Užupio g. 1](#)

Gal sekmadienį į Užupį – pirkti, mainyti meno kūrinių, sėdaikčių ar rankdarbių?

www.vilnius-events.lt

Virtualus gidas. Lietuvos nacionalinio muziejaus nuotr.

GREITAI PASIBAIGS

Iki birželio 30 d.

„Kaupti. Saugoti. Atskleisti. Muziejaus detektyvas“

[Vilniaus muziejus, Vokiečių g. 6](#)

Ką pasakoja tarpukario kvitai ir kiti kasdieniai daiktai?

www.vilniausmuziejus.lt

Daugiau

www.vilnius-events.lt

Atraskite patys

Klasika: kino vakarai Valdovų rūmų kieme – „Kinas po žvaigždėmis“.

15-oji Baltijos trienalė ŠMC – kuratoriai Tomas Engelsas ir Maya Tounta primins eksperimentinių parodų rengimo dvasią.

KOMIKSAS

Ona Kvašytė

ANTAKALNYJE YRA PAPARTYNAS. JEIGU TEN ATSIDURSI ŽONINIŲ NAKTĮ...

...ATRASI, KO IEŠKOJAI.

**Verslo centras
„Flow“**

(p. 42)

**„Vilnius Outlet“
medžiai**

(p. 44)

Karoliniškių turgus

(p. 49)

Justiniškių turgus

(p. 49)

**Urbanistinė
kalva**

(p. 53)

Planetariumas

(p. 54)

**Verslo kompleksas
„Artery“**

(p. 55)

**Verslo centras
„Quadrum“**

(p. 57)

**Nacionalinis
stadionas**

(p. 60)

Liubarto tiltas

(p. 63)

**Antakalnio
papartynas**

(p. 66)

**Neakivaizdinis
VILNIUS**

neakivaizdinisvilnius.lt

f Neakivaizdinisvilnius

@ neakivaizdinis_vilnius

Mobiliąją programėlę
„Neakivaizdinis Vilnius“
galima atsisiųsti

Atsisiųskite iš
App Store

Gauti iš
Google Play

Leidinyss apie mažiau atrastas Vilniaus erdves ir asmenybes.

LEIDĖJAS Vilniaus miesto savivaldybės administracijos
Užsienio ryšių ir turizmo skyrius

TEKSTŲ AUTORIAI: Jurgita Ogulevičiūtė-Guehlke, Gintarė Aukселė,
Imantas Selenis, Viktorija Žižiūnienė, Ugnius Laukaitis, Vaida Peleckienė,
Arnas Šarkūnas, Gytis Norvilas, Rugilė Audenienė, Jurga Tvaskienė,
Vladas Ulinskas, Agnė Šimkūnaitė

VIRŠĖLIS: Vytautės Ribokaitės nuotr.

TURINYS: AUKSO ŽUVYS

TURINIO REDAKTORĖ Rugilė Audenienė

DIZAINAS: RŪT

KALBOS REDAKTORĖ *Ne atbula ranka*

TIRAŽAS 8 000 egz. (platinamas nemokamai)

ISSN 2669-025X

Žurnalas
atspausdintas ant
FSC sertifikuoto
popieriaus.

